

Nr 30.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.; given Stockholms slott den 10 januari 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 januari 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PERHSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGGUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

I skrivelse den 25 november 1940 har *statens arbetsmarknadskommission* hemställt *dels* att kommissionen måtte erhålla bemyndigande att bevilja kommunerna statsbidrag till deras arbetslöshetskostnader enligt i skrivelsen angivna principer samt att tillämpa vissa ändrade grunder för kontant-understödsverksamheten, *dels ock* att det å riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. måtte förstärkas med 25,000,000 kronor.

Jag anhåller nu att till behandling få upptaga det av arbetsmarknadskommissionen i nyssnämnda skrivelse framställda äskandet om ytterligare anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering. Kommissionens skrivelse är av följande lydelse.

Bihang till riksdagens protokoll 1941. 1 saml. Nr 30.

A. Arbetsmarknadskommissionens framställning.

I. Arbetsmarknadsläget.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 236 till 1940 års lagtima riksdag lämnades en översikt av arbetsmarknadens utveckling under föregående år och dess läge vid tidpunkten för propositionens avgivande. Det framgick därav, att arbetsmarknadsförhållandena under senare delen av år 1939 företedde en mycket gynnsam bild med låg arbetslöshet. Under det första halvåret efter stormaktskrigets utbrott voro återverkningarna på arbetsmarknaden av de förändrade betingelserna för landets näringsliv ännu icke av den art, att ur arbetslöshets-synpunkt situationen som helhet kunde sägas vara nämnvärt förändrad. Sysselsättningsminskning inom de områden, som mest omedelbart drabbades av den då ännu förhållandevis lindriga handelsavspärrningen samt av kredit-svårigheterna, motverkades av ökat behov av arbetskraft på andra områden, främst inom skogsbruk och mekanisk industri, varjämte inkallelserna till militärtjänstgöring bidrogo att förhindra uppkomsten av arbetslöshet. Vid denna tid framstod problemet att befordra rekryteringen till områden med brist på arbetskraft som den helt dominerande arbetsmarknadsfrågan.

Under den därefter förflutna tiden, våren, sommaren och hösten innevarande år, har splittringen på arbetsmarknaden ytterligare skärpts och därmed även de varandra motverkande tendenserna samt omflyttningsbehovet på arbetsmarknaden bestått. Som allmän karakteristik kan emellertid sägas, att under denna period tendensen till sysselsättningsminskning på vissa produktionsområden framträtt med betydligt ökad styrka, varför trots de omfattande inkallelserna arbetslöshetssituationen utvecklats sig i ogynnsam riktning. De huvudsakliga orsakerna härtill ha varit den successivt skeende avvecklingen av byggnadsverksamheten samt den från april månad skärpta handelsavspärrningen.

Sysselsättningens utveckling inom huvudgrupper av industrier (enligt socialstyrelsens statistik) från krigsutbrottet fram till mars 1940 samt därefter till och med september och oktober 1940 framgår av följande tablå.

Indextal för antalet sysselsatta arbetare vid slutet av mars resp. september och oktober 1940 (september 1939 = 100).

Industrigrupp.	Mars 1940.	Sept. 1940.	Okt. 1940.
Malmbrytning och metallindustri	98.4	100.3	102.3
Jord- och stenindustri	64.8	68.0	66.4
Träindustri	71.2	78.0	78.9
Pappers- och grafisk industri	91.9	68.8	71.1
Livsmedelsindustri	93.7	98.0	108.8
Textil- och beklädnadsindustri	102.7	94.5	93.9
Läder-, hår- och gummivaruindustri	102.5	99.0	98.2
Kemisk-teknisk industri	105.8	76.4	79.5
Samtliga industrigrupper	93.7	89.9	91.6

Vid bedömning av dessa siffror bör iakttagas, att normalt en viss nedgång i den totala industriella sysselsättningen sker under vinterhalvåret. Från september 1938 till mars 1939 sjönk sålunda den industriella sysselsättningen med cirka 4 procent. Den nedgång med cirka 6 procent, som registreras från september 1939 till mars 1940, kan därför till väsentlig del ses som säsongmässig, d. v. s. av den art att den under normala förhållanden skulle ha återhämtats under vår- och sommarmånaderna. Så betraktad framstår den industriella sysselsättningsutvecklingen sedan föregående höst såsom relativt stabil fram till och med mars detta år, men därefter starkt sjunkande. Tillbakagången är främst att tillskriva gruppen jord- och stenindustri inom vilken de viktigaste byggnadsämnesindustrierna ligga, samt exportgrupperna trä-, pappers- och massaindustri, där verkningarna av handelsavspärningen framträda; även inom den kemisk-tekniska industrien spåras verkningarna av import- och exportspärren (färg- och oljefabriker respektive tändsticksindustrien). Inom metallindustrien samt de för den inhemska marknaden arbetande konsumtionsvaruindustrierna har däremot sysselsättningen under det gångna året i stort sett hävdats. Den höga oktobersiffran för livsmedelsindustrien är en normal säsongföreteelse.

Även de särskilda grupperna visa inom sig starka olikheter mellan olika industrier. Bland industrierna i gruppen malmbrytning och metallindustri ha sålunda mekaniska verkstäder, skeppsvarv och elektriska verkstäder betydligt ökat sitt arbetarantal, under det att järn- och stålmanufaktur nu har avsevärt lägre sysselsättning än ett år tidigare. Inom textilindustrien har ylleindustriens sysselsättning vuxit, medan exempelvis trikåfabrikernas samt jute- och linneindustriens har begränsats. Även övriga grupper förete ojämnheter, sammanhängande särskilt med olika grad av produktionsinriktning på export samt beroende av importerade råvaror och bränslen hos de enskilda industrierna.

Tillbakagången i den totala industriella sysselsättningen sedan krigsutbrottet utgör omkring 10 procent, vilket till sin allmänna storleksordning motsvarar minst ett halvt hundratusental man. Sedd mot bakgrunden av de senare årens högkonjunkturpräglade utveckling framstår denna sammandragning av den industriella sysselsättningen som en återgång till 1935—36 års sysselsättningsnivå, varvid dock är att märka att sysselsättningens fördelning på olika områden nu är i viktiga hänseenden en annan än i föregående högkonjunkturs tidigare skede. Att den egentliga industriens arbetslöshetsproblem under denna höst icke framträtt med tillnärmelsevis samma styrka som åren 1935—36 sammanhänger givetvis med möjligheterna till arbete på andra områden, särskilt skogsbruket, samt med inkallelserna till militärtjänstgöring.

Inom byggnadsverksamheten ha verkningarna av den kreditkris, som gjorde sig gällande omedelbart efter krigsutbrottet, jämte en viss stegring av byggnadskostnaderna samt osäkerheten om bostadsmarknadens utveckling under loppet av innevarande år tagit sig uttryck i en successiv avveckling av byggnadsverksamheten, i synnerhet bostadsbyggandet. Såsom framhölls i proposition

nr 236 till 1940 års lagtima riksdag var ännu under hösten 1939 och en del av vintern sysselsättningen inom byggnadsindustrien relativt väl hävdad i och med fullföljandet av förut planerade och igångsatta byggnadsföretag; fram till början av detta år var arbetslösheten inom byggnadsfacken ännu icke högre än den vid motsvarande tidpunkter under föregående år sedvanliga, säsongmässiga arbetslösheten.

Då emellertid igångsättandet av nya byggnadsföretag för ordinära ändamål till stor del upphörde i och med kreditkrisens utbrott, har givetvis årets byggnadsproduktion, som haft karaktären av en avveckling av den föregående högkonjunkturen på området, visat en starkt sjunkande utveckling. Förloppet kan illustreras av följande tabell över antalet fullbordade »eldstäder» i städer med mer än 30,000 invånare (normalt omfattande omkring hälften av bostadsproduktionen i städer och stadsliknande samhällen) under de tre första kvartalerna av 1939 respektive 1940.

Antal fullbordade eldstäder i större städer 1939 och 1940.

	a 1939.	b 1940.	c b i % av a.
1:sta kvartalet	12,712	10,871	86
2:dra »	7,093	4,462	63
3:dje »	20,942	8,164	39

På grund av en viss eftersläpning i redovisningen torde en del redan under 1939 färdigställda byggnadsföretag ha kommit att redovisas som fullbordade först under år 1940, vilket dock knappast nämnvärt inverkar på den bild av fortskridande sammandragning, som tabellen visar. Ännu tydligare framträder denna bild i följande tabell över antalet vid kvartalsskiftena under byggnad varande eldstäder i större städer, vilka uppgifter representera något senare stadier i byggnadsproduktionens sammandragningsprocess.

Antal vid kvartalsskiftena 1 januari—1 oktober under byggnad varande eldstäder i större städer 1939 och 1940.

	a 1939.	b 1940.	c b i % av a.
1 januari	39,316	26,900	68
1 april	47,902	16,222	34
1 juli	59,743	13,853	23
1 oktober	31,124	3,593	12

Den pågående bostadsproduktionen hade sålunda vid början av innevarande år ännu en omfattning, som motsvarade mer än två tredjedelar av bostadsproduktionen ett år tidigare. Vid senaste kvartalsskifte hade den pågående bostadsbyggnadsverksamheten sjunkit till föga mer än en tiondel av produktionen vid samma tid år 1939.

Den starka nedgången i bostadsbyggnadsverksamheten, som normalt omfattar bortåt två tredjedelar av all byggnadsproduktion, har dock i viss grad motverkats av att byggnadsverksamhet för andra än bostadsändamål under året hållits uppe i relativt stor omfattning samt av anläggningsverksamhet för

försvarsändamål. Byggnadsverksamheten för industriella, kommersiella, administrativa och dylika ändamål, vilken innefattar byggen av i allmänhet större varaktighet, visar de tre första kvartalen av år 1940 till och med ett större antal fullbordade byggnadsföretag än samma kvartal år 1939. Även beträffande denna del av byggnadsverksamheten har dock tendensen varit starkt sjunkande. Särskilt under månaderna april—juni spelade skyddsrumbyggen en betydande roll för sysselsättningen av vissa grupper av byggnadsarbetare; av naturliga skäl var det härvidlag fråga om en mera tillfällig sysselsättning. Anläggningar för försvarsändamål ha givetvis i stor utsträckning skapat arbete för byggnadsarbetare, dock icke i tillnärmelsevis den omfattning att därigenom hela den inom den ordinära byggnadsverksamheten friställda arbetskrafter kunnat vinna sysselsättning. På olika grunder kan man uppskatta, att under sommaren och början av hösten detta år 50 à 60 procent av byggnadsarbetarkåren hade sysselsättning inom byggnadsarbete eller liknande anläggningsarbete.

Som sammanfattning av föregående redogörelse för sysselsättningen inom industri och byggnadsverksamhet må anföras följande tabell, i vilken gjorts en grov uppdelning på fyra grupper: a) metallindustri, b) konsumtionsvaruindustrier, c) exportindustrier samt 4) byggnadsverksamhet och byggnadsmaterialindustrier. Sysselsättningen inom dessa grupper vid slutet av mars respektive september och oktober 1940 har satts i relation till sysselsättningen i september 1939 (enligt uppgifter från arbetsgivare till socialstyrelsen).

Sysselsättningen vid slutet av mars respektive september och oktober 1940 i huvudgrupper inom industri och byggnadsverksamhet. September 1939 = 100.

	Mars 1940.	Sept. 1940.	Okt. 1940.
Metallindustri	98.4	100.3	102.3
Konsumtionsvaruindustrier	99.7	94.8	96.7
Exportindustrier	82.7	66.4	68.8
Byggnadsverksamhet och byggnadsmaterialindustrier	56.3	61.7	55.6

I grova drag framträder här det första krigsårets verkningar på sysselsättningen inom den industriella sektorn av det svenska näringslivet: den i stort sett bevarade sysselsättningen inom de produktionsområden, där arbetet för försvarsändamål och tillgodoseende av folkförsörjningens omedelbara krav huvudsakligen har sin plats, tillbakagång till omkring två tredjedelar inom de grenar, där exporten spelar väsentlig roll samt minskning till mellan hälften och två tredjedelar inom de områden som direkt och indirekt sörja för byggnadsverksamheten.

Sedan mitten av juni har gällt skyldighet för arbetsgivare inom industri, byggnadsverksamhet, handel o. s. v. att genom arbetsförmedlingen till statens arbetsmarknadskommission anmäla anställanden och entlediganden av större omfattning. Följande tabell ger siffror för skillnaderna mellan anställanden och entlediganden inom huvudgrupper av industrier och övriga näringsgrenar under månaderna juli—oktober enligt dessa anmälningar.

Tab. 1. Till statens arbetsmarknadskommision rapporterade nyanställningar och entlediganden juli - oktober 1940. (Ökning +, minskning -).

Näringsgren	Juli	Augusti	September	Oktober	Summa juli-oktober
Malmbrytning och metallindustri . . .	+ 1,305	+ 472	+ 143	+ 422	+ 2,342
Jord- och stenindustri	+ 21	- 255	- 307	- 40	- 581
Träindustri	- 124	+ 18	+ 387	+ 154	+ 435
Pappers- och grafisk industri	- 816	- 753	- 174	+ 221	- 1,522
Livsmedelsindustri	+ 579	- 137	+ 361	+ 273	²⁾ + 1,076
Textil och beklädnadsindustri	+ 323	- 263	- 356	- 369	- 665
Läder-, hår- och gummivaruindustri . .	- 65	- 83	- 71	- 32	- 251
Kemisk-teknisk industri	+ 216	+ 120	- 51	+ 245	+ 530
Byggnadsverksamhet	+ 1,195	+ 1,928	- 220	- 2,757	+ 146
Övriga ¹⁾	- 73	- 362	- 810	- 36	- 1,281
Samtliga näringsgrenar	+ 2,561	+ 685	- 1,098	- 1,919	²⁾ + 229

Under de månader, som redovisningen omfattar, synes sysselsättningen som helhet ha förhållit sig ganska stabil; tillväxten på vissa områden särskilt inom metallindustrien har motvägt minskningen på andra. Det är härvidlag att märka, att ifrågavarande rapportering började i ett läge, som redan var präglad av nedpressningen inom byggnadsindustrien och dess materialindustrier samt av den skärpta handelsavspärrningens verkningar på vissa exportindustrier. I fråga om detaljsiffrorna må noteras, att ökningen inom träindustrien hänför sig till snickeri- och möbelfabriker, framför allt trähusfabriker. Sägverken ha under perioden anmält flera entlediganden än anställningar. Uppgången inom livsmedelsindustrien torde till väsentlig del vara av säsongmässig karaktär. Ökningen inom byggnadsverksamheten under juli och augusti är helt att tillskriva arbeten för försvarsändamål; inom byggnadsverksamhet för ordinarie ändamål har under hela perioden skett en stark minskning.

Med hänsyn tagen till den sedvanliga säsongrörelsen inom produktionen torde de här återgivna uppgifterna kunna sägas ge bilden av en viss relativ försämring av totalsysselsättningen under sommaren och hösten detta år, innebärande en tämligen långsamt skeende ytterligare försämring av det läge under våren 1940, som redan rymde de viktigaste verkningarna av byggnadskrisen och den skärpta handelsavspärrningen.

I lägre grad än under vanliga förhållanden har under innevarande år utvecklingen på arbetsmarknaden, betraktad ur arbetslöshetssynpunkt, givit en direkt återspeglning av sysselsättningsutvecklingen inom industri och byggnadsverksamhet. Anledningen härtill är givetvis i främsta rummet inkallelserna till militärtjänstgöring, som verkat dels direkt genom inkallelser av industri- och byggnadsarbetare, dels indirekt genom att skärpa bristen på arbetskraft inom jordbruk och skogsbruk och därmed öka behovet av överflyttning samt möjligheten av arbetsanvisning till dessa områden. I ett följande avsnitt gives en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för att jämka de militära bered-

¹⁾ Innefattande handel och varulager, samfärdsel, hotell- och restaurangrörelse samt banker och försäkringsbolag.

²⁾ Härå äro icke inräknade de inom sockerindustrien i och med den säsongmässiga sockerkampanjen nyanställda, enligt uppgifter till kommissionen uppgående till 2,930.

skapsanordningarna med hänsyn till arbetsmarknadsförhållandena och för att befordra omskolning och överflyttning av arbetskraft från områden med överskott till områden med brist på arbetskraft.

Dessa antydda förhållanden och åtgärder till trots har under inverkan av sysselsättningsutvecklingen inom industri och byggnadsverksamhet arbetslöshetssituationen under innevarande år undergått en avsevärd försämring. Det kan dock sägas, att denna utveckling i försämrad riktning hittills försiggått relativt långsamt, varför arbetslösheten med undantag av vissa speciella områden ännu icke fått en mera hotande karaktär.

Arbetslösheten inom fackorganisationerna framgår av följande tablå.

Arbetslösheten inom fackorganisationerna (i %) 1939 och 1940.

	1939.	1940.	Skillnad.
Januari	14.9	14,1	— 0.8
Februari	13.0	14.5	+ 1.5
Mars	11.7	15.8	+ 4.1
April	9.0	11.1	+ 2.1
Maj	6.3	9.5	+ 3.2
Juni	5.6	8.7	+ 3.1
Juli	4.8	9.0	+ 4.2
Augusti	5.0	9.1	+ 4.1
September	6.3	9.7	+ 3.4
Oktober	8.0		
November	10.4		
December	15.2		

Ännu vid början av innevarande år låg arbetslöshetsprocenten lägre än motsvarande månad föregående år. Med början i februari och mera accentuerat under de följande vårmånaderna stego månadssiffrorna för 1940 över motsvarande siffror för 1939 för att därefter utveckla sig i stort sett parallellt med dessa på en 3 à 4 enheter högre nivå. Denna senare nivå motsvarar ungefär den 1935—1936 gällande. Tillväxten i arbetslösheten faller givetvis väsentligen på de av byggnadskrisen och exportavspärrningen drabbade områdena, vilket belyses av följande tabell där en summarisk gruppering på huvudområden gjorts.

Procentuell arbetslöshet inom vissa huvudområden hösten 1939 respektive 1940.

	Aug. 1939.	Aug. 1940.
Metallindustri	2.5	4.3
Konsumtionsvaruindustri	4.0	5.7
Exportindustrier	9.1	17.4
Byggnadsverksamhet och byggnadsämnesindustrier	7.6	20.7

En liknande bild av försämringen av arbetsmarknadsläget under loppet av innevarande år ges av arbetsförmedlingsuppgifterna.

Antal ansökningar om arbete på 100 lediga platser januari 1939—oktober 1940.

M å n a d	Samtliga yrkesgrupper.		Samtliga yrkesgrupper utom jordbruk och skogshushållning	
	1939.	1940.	1939.	1940.
Januari	219	165	220	193
Februari	230	162	256	203
Mars	179	144	197	173
April	155	132	166	162
Maj	126	114	132	170
Juni	119	115	124	165
Juli	119	137	127	182
Augusti	106	154	113	188
September	124	166	134	203
Oktober	154	187	174	244
November	193		209	
December	186		195	

Fram till våren ligga siffrorna för 1940 under motsvarande siffror 1939, beroende på såväl större antal anmälda lediga platser som mindre antal arbetsansökningar. Under sommaren och hösten stiga emellertid månadssiffrorna för 1940 betydligt utöver 1939 års siffror. Detta har väsentligen sammanhang med en stark tillväxt i antalet arbetsansökningar; ännu på hösten 1940 var antalet anmälda lediga platser ungefär detsamma som vid samma tid föregående år.

Såsom framgick av redogörelsen i proposition nr 236 till 1940 års lagtima riksdag var antalet hjälpsökande arbetslösa under hösten 1939 mycket lågt. Utvecklingen under föregående vinter uppvisade därtill den egendomligheten, att antalet hjälpsökande från november höll sig praktiskt taget konstant fram till och med mars. Den sedvanliga uppgången under dessa vintermånader uteblev sålunda; under de följande vårmånaderna framträdde ändock den sedvanliga säsongnedgången. Denna utveckling ledde till att antalet hjälpsökande arbetslösa under våren detta år uppgick till endast omkring hälften av antalet våren 1939. Inkallelsernas betydelse i detta sammanhang är uppenbar. Under den gångna sommaren har emellertid utvecklingen tagit en annan riktning, såsom framgår av tabell 2.

I motsats till det vanliga förhållandet steg antalet hjälpsökande under sommarmånaderna juli—augusti och uppgången har därefter fortsatt med resultat att hjälpsökandesiffran, som på våren låg vid endast hälften av 1939 års nivå, i oktober kommit upp nära 50 procent över 1939 års oktobersiffra.

I betraktande av den sysselsättningsutveckling, för vilken i det föregående redogjorts, samt framför allt av förändringarna i inkallelsernas omfattning under innevarande höst måste dock antalet hjälpsökande arbetslösa betecknas som anmärkningsvärt lågt. Vid en jämförelse med andra arbetsmarknadsstatistiska serier skulle en långt högre siffra icke ha verkat överraskande. Detta torde sammanhänga bland annat med att försörjningsförhållandena även

Tab. 2. Antal hjälpsökande arbetslösa januari 1939—oktober 1940.

M å n a d	Antal hjälp- sökande arbetslösa		Ökning (+) eller minskning (—) gentemot föregående månad		Antal hjelpsökande 1940 i % av 1939
	1939	1940	1939	1940	
Januari	27,547	13,945	+ 5,448	+ 677	50.6
Februari	27,087	13,838	— 460	— 107	51.1
Mars	25,290	13,250	— 1,797	— 588	52.4
April	22,790	8,832	— 2,500	— 4,418	38.8
Maj	15,310	6,404	— 7,480	— 2,428	41.8
Juni	9,917	5,406	— 5,393	— 998	54.5
Juli ¹⁾	6,634	7,902	— 3,283	+ 1,094	98.0
Augusti ¹⁾	6,071	10,361	— 563	+ 1,929	139.4
September	7,063	12,243	+ 992	+ 1,882	147.2
Oktober	9,846	16,122	+ 2,783	+ 3,879	145.9
November	13,495		+ 3,649		
December	13,268		— 227		

bland de sysslösa än så länge äro relativt goda, då det är tydligt, att av olika anledningar faktiskt arbetslösa i stor utsträckning icke anmäla sig som hjälpsökande.

Ett påfallande drag i den geografiska fördelningen av de hjälpsökande arbetslösa är den koncentration till de större städerna, som nu kan konstateras.

De hjälpsökande arbetslösas procentuella fördelning på geografiska områden.

	Sept. 1939.	Dec. 1939.	Mars 1940.	Juni. 1940.	Sept. 1940.	Okt. 1940.
Storstäder	20.1	22.8	34.9	59.2	46.3	46.9
Övriga städer	23.3	32.4	32.7	19.7	19.5	20.7
Landskommuner	56.6	44.8	32.4	21.1	34.2	32.4
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

I synnerhet Göteborgs stad uppvisar en hög siffra, motsvarande omkring en fjärdedel av hela den anmälda arbetslösheten. Utom de större städerna är det Västernorrland och Bohuslän, som visa de högsta siffrorna:

Hjelpsökande arbetslösa inom olika län oktober 1940.

L ä n	Antal hjälp- sökande.	L ä n	Antal hjälp- sökande.
Stockholms stad	2,518	Kalmar	174
Stockholms	332	Gotlands	41
Uppsala	109	Blekinge	286
Södermanlands	178	Kristianstads	22
Östergötlands	408	Malmö stad	1,042
Jönköpings	369	Malmöhus i övrigt	316
Kronobergs	81	Hallands	186

¹⁾ Under juli och augusti 1940 ha vissa ändringar ägt rum i fråga om arbetslöshetskommittéernas rapportering. Under juli tillkommo sålunda på grund av den ändrade redovisningen 1,402 och under augusti 530 arbetslösa. I kol. 4 och 5 har hänsyn tagits till den ändrade rapporteringen.

L ä n	Antal hjälp- sökande.	L ä n	Antal hjälp- sökande.
Göteborgs stad	3,995	Kopparbergs	122
Göteborgs och Bohus i övrigt ...	2,205	Gävleborgs	362
Älvsborgs	255	Västernorrlands	1,956
Skaraborgs	57	Jämtlands	36
Värmlands	344	Västerbottens	165
Örebro	300	Norrbottens	234
Västmanlands	29		
		Summa	16,122

I fråga om de hjälpsökandes fördelning på yrken framstå minskningen inom jordbruk och skogshushållning samt ökningen inom byggnadsverksamheten som de mest påfallande dragen.

De hjälpsökande arbetslösas procentuella fördelning på yrkesgrupper.

	September 1939.	September 1940.
<i>Jordbruk och skogshushållning</i>	11.2	1.9
Jordbruk	0.9	0.7
Skogshushållning	10.3	1.2
<i>Industri och hantverk</i>	46.0	61.8
Malmbrytning	0.5	0.1
Metall- och maskinindustri	4.5	4.8
Stenindustri	10.2	11.9
Glasindustri	0.7	0.6
Övrig jord- och stenindustri	0.6	1.0
Sågverksindustri	12.6	7.8
Annan trävaruindustri	—	0.8
Pappers- och grafisk industri	2.8	5.0
Livsmedelsindustri	1.2	0.8
Textil- och beklädnadsindustri	1.0	0.9
Läder-, hår och gummivaruindustri	0.9	0.8
Kemisk-teknisk industri	0.9	0.9
Husbyggnadsarbete	2.8	19.3
Väg-, gatu- och vattenbyggnadsarbete	6.9	6.6
Kraft- och värmeproduktion	0.4	0.5
<i>Sjöfart och fiske</i>	1.3	1.9
<i>Handel, samfärdsel och allmän tjänst</i>	11.3	17.6
Kontorsarbete	1.4	1.4
Affärs- och lagerarbete	4.3	4.7
Landtransport	3.7	9.5
Hotell- och restaurangrörelse	0.9	0.9
Litterärt och konstnärligt arbete	0.6	0.6
Förvaltning och undervisning	0.3	0.3
Sjukvård och hygien	0.1	0.2
<i>Husligt arbete</i>	0.2	0.3
<i>Arbete ej hänförligt till annan grupp</i>	30.0	16.5
	Summa 100.0	100.0

II. Arbetsmarknadskommissionens verksamhet.

Arbetsförmedling och överflyttning av arbetskraft.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 7 maj 1940 (Sv. förf.-saml. nr 329) ställdes den offentliga arbetsförmedlingen under statlig ledning för tiden från och med den 20 maj 1940 tills vidare till och med den 31 mars 1941. De av lands- ting och vissa städer inrättade arbetsförmedlingsanstalterna ha därvid under- ställts särskilda av Kungl. Maj:t utsedda länsarbetsnämnder (i Stockholms stad benämnd allenast arbetsnämnd).

Den i det föregående påvisade splittringen på arbetsmarknaden, karak- teriserad av överflöd på arbetskraft inom vissa områden och utpräglad brist på arbetskraft inom andra, har föranlett intensifierade anordningar för åstad- kommande av en mera systematisk fördelning och ett bättre utnyttjande av den tillgängliga arbetskraften för samhällsviktiga ändamål. Arbetsförmed- lingarna ha i stor utsträckning tagits i anspråk för sådan omflyttning och anpassning på arbetsmarknaden. Genom arbetsförmedlingens medverkan har sålunda en överflyttning ägt rum av bland annat stenhuggeriarbetare till försvarsarbeten och byggnadsarbetare till verkstadsindustri. De om- fattande brännvedhuggningarna ha tillförts arbetare från träindustrien och byggnadsfacket ävensom från andra områden med arbetslöshet. Under- skott på arbetskraft har återkommande rapporterats från skogsbruket, och verkstadsindustrien har haft en påtaglig brist på en del kvalificerade yrkes- män. Vid jordbruket ha tidvis stora ansträngningar att få fram nödig arbets- hjälp fått sättas in.

Till befrämjande av omflyttningen från områden med arbetslöshet till områden med arbetarbrist har arbetsmarknadskommissionen bedrivit en om- fattande upplysningsverksamhet bland annat i form av varje vecka återkom- mande radorapporter samt genom föredrag inom fackliga organisationer.

Den interlokala förmedlingen av arbetskraft har befrämjats genom stats- bidrag till arbetssökandes resor och flyttningshjälp. Även i övrigt har över- flyttning av arbetskraft främjats, exempelvis därigenom att icke yrkeskunniga arbetare, som antagit skogsarbete, tilldelats erforderliga verktyg.

Intensifieringen av arbetsförmedlingsverksamheten får en viss belysning av följande tablå med uppgifter om antalet platser, som tillsatts i samverkan mellan olika arbetsförmedlingskontor och ombud.

I samverkan mellan olika arbetsförmedlingskontor och ombud tillsatta platser.

	Arbetsökande placerade genom annat kontor.	Därav utom länet.
Oktober 1938—September 1939	17,419	10,800
Oktober 1939—September 1940	31,778	17,276
Januari—September 1938	11,108	6,824
Januari—September 1939	14,507	9,244
Januari—September 1940	26,659	14,515

Dessa siffror ge givetvis icke något exakt mått på omflyttningsfrekvensen på arbetsmarknaden, men man torde utan tvekan kunna tolka dem som ett uttryck för en väsentligt ökad omflyttning samt för större effektivitet i arbetsförmedlingsverksamheten.

Beträffande tillgodoseendet av betodlingens behov av arbetskraft kan nämnas, att avsevärda svårigheter förelågo att tillgodose detta behov för sommarskötseln under juni månad. Då arbetet kan utföras även av relativt ovan arbetskraft, kunde dock svårigheterna lösas bland annat genom överflyttning av arbetslösa från stads- och industrisamhällen. Däremot har det under hösten visat sig avsevärt svårare att fullfölja betupptagningen. När detta arbete skulle taga sin början i oktober månad, fanns i stort sett all den arbetskraft anmäld, som kunde beräknas bli tagen i anspråk. Ganska snart visade det sig emellertid, att upptagningen av betorna, speciellt å de tyngre jordarna, var avsevärt svårare och mera arbetskrävande än normalt varit fallet. Arbetskraften lämnade i viss mån betfälten för att söka sig annan sysselsättning, och även sedan svårighetstillägg i vissa fall medgivits, kvarstod en brist på arbetskraft. Genom särskilda ansträngningar uppbringade arbetsförmedlingen omkring ett tusental personer på den öppna marknaden, och därutöver utverkades genom arbetsmarknadskommissionens medverkan hempermittering av till militärtjänstgöring inkallade, med betupptagning förtrogna arbetare. Genom sistnämnda anordning kunde omkring 1,500 man ställas till arbetsförmedlingens förfogande för deltagande i betarbetet. Trots dessa åtgärder hyste man på arbetsgivarhåll farhågor för att en del sockerbeter skulle komma att kvarstå oupptagna. Genom särskild generalorder ha omkring 550 man från tvenne regementen beordrats att delta i upptagningsarbetet.

Av speciellt intresse torde arbetsförmedlingsverksamhetens resultat vara beträffande jordbruk och skogsbruk, då det ju har varit inom dessa områden som arbetskraftsbristen gjort sig starkast kännbar och påkallat särskilda åtgärder (för vilka redogörelser lämnas i fortsättningen). Följande uppställning visar antalet genom arbetsförmedlingar tillsatta platser inom jordbruk och skogsbruk under 1939 och 1940.

Antal tillsatta platser vid de offentliga arbetsförmedlingarna inom jordbruk och skogshushållning, åren 1939–1940. 1 000-tal.

a) Jordbruk.

	Jan.	Febr.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1939.....	1.9	2.7	4.3	5.7	5.7	3.5	3.6	4.6	6.9	6.9	3.2	1.4
1940.....	1.6	1.7	2.5	6.3	9.4	5.6	4.3	4.3	6.1	7.8		

b) Skogshushållning.

	Jan.	Febr.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1939.....	2.9	2.0	1.1	0.6	1.5	1.0	0.7	0.5	0.9	2.2	2.8	1.8
1940.....	4.4	4.5	3.9	2.8	4.8	2.4	1.9	2.0	2.3	3.4		

I synnerhet i fråga om skogshushållning har skett en stark ökning, vissa månader tre- à fyrdubbling av antalet genom arbetsförmedlingar tillsatta platser, jämfört med föregående år. Enligt uppgift från arbetsförmedlingarna omfattade den frivilliga arbetshjälpen, som nästan uteslutande kom jordbruket till godo, under sommaren detta år omkring 5,000 personer, varav cirka 3,300 skolungdom.

Till ytterligare belysning av frågan om omflyttningen på arbetsmarknaden och arbetskraftsrekryteringen till områden med brist på arbetskraft må nämnas, att enligt uppgift från Sveriges Verkstadsförening under månaderna januari—september 1940 cirka 25,000 personer anställdes vid de till denna förening anslutna verkstäderna. Härav representerar dock större delen endast omflyttning inom verkstadsindustrien. Antalet till verkstadsindustrier nyrekryterade uppskattas till omkring 9,000. Av dessa ha något mer än 2,000 överflyttat från andra produktionsgrenar, varav mer än en fjärdedel från byggnadsindustrien.

Hemförlovning och frivillig inryckning.

För att tillgodose behovet av jordbrukspersonal, speciellt under skörde-tiden, ha arbetsmarknadscommissionen och livsmedelscommissionen i samråd med överbefälhavaren över rikets försvarskrafter under den gångna sommaren upprättat ett system för befrielse från värnpliktstjänstgöring av värnpliktiga jordbrukare och jordbruksarbetare, fördelade på olika kategorier med hänsyn till angelägenheten av att vederbörande permitteras. Med tillhjälp av detta system har jordbruket snabbt och smidigt kunnat, så långt den militära situationen tillåtit, få disponera för arbetet erforderlig arbetskraft, i den mån sådan icke stått att tillgå ute på den öppna arbetsmarknaden.

Under tiden för betupptagningen ha genom särskilda åtgärder från arbetsmarknadscommissionens sida i runt tal 1,500 man hempermitterats för frivilligt deltagande i upptagningsarbetet. För tillgodoseende av bland annat industriens önskan att få disponera viktiga delar av sin specialutbildade arbetskraft har commissionen medverkat vid utredning av frågor rörande hemförlovning och hempermittering av värnpliktiga. Ansträngningarna ha därvid även inriktats på att genom arbetsförmedlingarnas medverkan uppbringa lämpliga ersättare åt personer, för vilkas befrielse från värnpliktstjänstgöring begärts men vilka ur utbildnings- och andra militära synpunkter svårigen kunnat meddelas befrielse.

Såsom ett led i anpassningen på arbetsmarknaden har tillfälle beretts till deltagande i frivillig luftbevakningstjänst, och de för dylik tjänst frivilligt anmälda ha ersatt och frigjort bland annat jordbrukare och skogsarbetare, vilkas arbetskraft varit mycket angelägen i hemorten. Under tiden fram till oktober månads slut ha de till arbetsförmedlingarna knutna rekryteringscentralerna kunnat placera icke mindre än 18,000 personer i frivillig luftbevakning.

Under hösten ha ytterligare åtgärder vidtagits för att skapa ökade möjligheter att frigöra för olika näringar viktig arbetskraft ävensom för att förhindra en avsevärd ökning av arbetslösheten i samband med hemförloving och hempermittering av värnpliktiga. Efter mellan arbetsmarknads-kommissionen och överbefälhavaren träffad överenskommelse ha länsarbets-nämnderna att vid mera omfattande permitteringar och hemförlovingar lämna de militära myndigheterna erforderliga uppgifter om vilka värnpliktiga, som med minsta olägenhet ur arbetsmarknadssynpunkt kunna kvarbliva i tjänstgöring och vilka som främst böra entledigas. I samband härmed har möjlighet öppnats för icke inkallade arbetslösa att genom arbetsförmedlingarna anmäla sig till frivillig värnpliktstjänstgöring. Härigenom möjliggöres att från militärtjänsten frigöra värnpliktiga, vilka äro behövliga inom näringslivet. Den frivilliga värnpliktstjänstgöringen avser icke sådan militär tjänstgöring, som hänför sig till krigsorganiserade förband eller syftar till utbildning för tjänsten i fält. Den gäller sålunda närmast vakt- och handräckningstjänst, förrådstjänst, materialvård, reparationstjänst och expeditiöns-tjänst. Den som anmäler sig till frivillig värnpliktstjänstgöring måste förbinda sig att fullgöra sammanhängande tjänst om minst sex veckor.

Omskolning av arbetskraft.

Den direkta överflyttningen av arbetskraft, med eller utan arbetsförmedlingens hjälp, kan icke ensamt lösa arbetsmarknadens anpassningsproblem. Såsom förutsättning för överflyttningen erfordras på vissa punkter en omskolning av arbetskraften. Omskolningsverksamhet, med tanke främst på verkstadsindustriens men även på skogens och jordbrukets behov, har därför utgjort ett betydelsefullt led i arbetsmarknads-kommissionens ansträngningar att tillgodose arbetsmarknadens anspråk.

Då problemet om *verkstadsindustriens* förseende med arbetskraft redan tidigt uppkom, framlade kommissionen i skrivelse den 14 mars 1940 till chefen för socialdepartementet vissa förslag angående anordnande av kurser för omskolning och utbildning av tempoarbetare för verkstadsindustrien. Riktlinjerna för anordnandet av dessa s. k. beredskapskurser finnas återgivna i proposition nr 236 till 1940 års lagtima riksdag. Enligt dessa riktlinjer var verksamhetens syfte dels att tillgodose ett aktuellt behov av arbetskraft, dels att utbilda reservpersonal för att ersätta sådan arbetskraft, som inkallades till militärtjänstgöring, varvid samtidigt arbetslöshetssynpunkter skulle beaktas. Kursdeltagarna skulle sålunda huvudsakligen rekryteras bland *arbetslösa män frikallade från militärtjänstgöring och tillhörande yrke, vari mera omfattande arbetslöshet förelåg*. Med hänsyn till verksamhetens karaktär av beredskap skulle även kvinnor kunna beredas plats som kursdeltagare. Den otvivelaktiga skärpningen i arbetslöshetsläget, som efter hand inträtt har sedermera lett till att beredskapssynpunkten i någon mån trängts tillbaka. Kravet att kursdeltagarna skola vara frikallade upprätthålles sålunda icke längre strängt. Tyngdpunkten ligger numera närmast i själva överflyttningen av arbetskraft från arbetslöshets-områden och -yrken till verkstadsindustrien. Genom nådigt brev den 5 april

1940 bemyndigade Kungl. Maj:ten kommissionen att, i huvudsak i enlighet med det framlagda förslaget, vidtaga åtgärder för utbildning under budgetåret 1939/40 av arbetskraft för verkstadsindustrien samt anvisade för bestridande av de med åtgärderna förenade kostnaderna ett belopp av högst 600,000 kronor. För budgetåret 1940/41 utgår medel till nämnda kurser från det till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. anvisade anslaget å 18,000,000 kronor. Med stöd av det sålunda givna bemyndigandet vidtog kommissionen omedelbart anstalter för igångsättande av utbildningen. Så kommo redan i början av maj 32 kurser i gång i Stockholm. Elevantalet i dessa kurser var vid månadens utgång 356. Under den därpå följande månaden igångsattes ett antal kurser å skilda platser i landsorten. Kursernas antal har successivt ökats och är nu uppe i 74, därav 53 kurser för mekaniker, 5 för finmekaniker, 1 för verktygsskötare, 1 för elektromekaniker, 4 för smeder och 10 för svetsare.

Beredskapskurser äro för närvarande anordnade av arbetslöshetskommittéerna i Stockholm, Växjö, Göteborg och Härnösand, vid verkstadsskolor för arbetslös ungdom i Lysekil, Mölndal, Uddevalla, Arvika, Köja, Sandö, Sundsvall och Piteå samt vid kommunala anstalter för yrkesundervisning i Stockholm, Uppsala, Södertälje, Eskilstuna, Hyltebruk, Göteborg, Lilla Edet, Trollhättan, Vänersborg, Mariestad, Tidaholm och Malmberget. Elevantalet i kurserna har sedan mitten av juli konstant hållit sig över 900 och uppgick den 31 oktober 1940 till 936. I två avdelningar för finmekaniker i Stockholm utbildas kvinnliga elever.

Av en per den 30 september 1940 verkställd undersökning framgår, att av 1,094 elever 151 voro i åldern 16—19 år, 143 i åldern 20—24 år, 459 i åldern 25—40 år, 232 i åldern 41—50 år och 109 i åldern över 50 år. Av ifrågasvarande elever voro 61 procent målare, snickare, byggnadsarbetare m. fl. tillhörande industri och hantverk, nära 3 procent sjömän, matrosar etc., 22 procent kunde rubriceras som tillhörande handel, samfärdsel och allmän tjänst, medan återstoden, cirka 14 procent, tillhörde ett flertal yrken.

Enligt den av kommissionen framlagda planen för anskaffande och utbildning av lärare till beredskapskurserna (prop. nr 236 sid. 61) anordnade kommissionen i samarbete med skolöverstyrelsen under tiden den 10 maj—12 juni 1940 en 4-veckors lärarkurs, med heldagsundervisning, avsedd för sådana yrkesmän, som vore villiga att emottaga läraranställning å annan ort än Stockholm. Bland 176 sökande uttogos 27 till kursdeltagare och erhöilo dessa omedelbart efter kursens slut anställning vid beredskapskurser å skilda orter i landet.

Den 16 maj 1940 påbörjades därjämte en utbildningskurs för sådana lärare, som i början av maj anställdes vid beredskapskurser i Stockholm, under villkor att de på fritid skulle bevista en 8-veckors lärarkurs. Över 250 anmälningar till nu angivna platser inkommo till kommissionen. Av dessa kunde ett 30-tal erhålla anställning.

Hittills ha omkring 700 elever med goda vitsord utskrivits efter fullständigt genomgången kurs. Av dessa ha mer än hälften efter av kommissionen vidtagna särskilda anordningar erhållit anställning inom industrien. Därtill

kommer ett icke ringa antal elever, som efter att ha bevisat kursen under relativt kort tid avbrutit utbildningen därför att vederbörande erhållit anställning, ofta inom den yrkesgren, vari han åtnjutit undervisning.

Enligt vad kommissionen erfarit äro erfarenheterna av kursutbildningen överlag goda. Kursledningarnas och yrkeslärarnas intryck av kurserna är gott, i vissa fall uppges att verksamheten hittills överträffat alla förväntningar. Eleverna ha visat ett ovanligt intresse och tillgodogjort sig undervisningen förvånansvärt bra. Inhämtade upplysningar från arbetsgivare, som tagit emot elever från kurserna, ge vid handen att kurserna fyllt sitt syftemål.

För kursverksamheten har av kommissionen hittills utanordnats ett sammanlagt belopp av 600,115 kronor 92 öre.

Närmast på initiativ från Västernorrland bedrev kommissionen vid sidan av s. k. skogshuggarkurser en ny form av omskolningsverksamhet för *skogsbruket*. Därvid lämnades till icke yrkeskunniga skogsarbetare, förutom gängse ackordslön, under fyra veckor en efter fallande skala utmätt arbetspremie (4—1 krona per dag).

För att underlätta *jordbrukets* förseende med arbetskraft har kommissionen i anslutning till av statsmakterna lämnade direktiv genom statsbidrag understött utbildningsverksamhet i jordbruket genom dels Kvinnoföreningarnas beredskapskommitté, dels vissa hushållningssällskap.

Hjälpverksamhet.

I tabell 3 återgives en översikt över den hjälpverksamhet för arbetslösa som bedrivits under tiden 1 januari 1938—31 oktober 1940.

Under månaderna juni och juli 1940 utgjorde antalet hjälpta arbetslösa 76 respektive 74 procent av samtliga hjälpsökande. Då arbetslöshetssiffrorna från och med juli månad började öka, sjönk det relativa antalet hjälpta, som naturligt är. Under oktober månad uppgick antalet hjälpta arbetslösa till omkring 70 procent av samtliga hjälpsökande.

Samtidigt härmed har skett en betydande förskjutning i hjälpformerna. Under juni månad sysselsattes sålunda 2,229 man på arbetslinjen (42 procent av samtliga hjälpta arbetslösa) medan 2,050 man åtnjöto kontantunderstöd (39 procent av hela antalet hjälpta). I oktober månad däremot erhöilo 3,234 man hjälp på arbetslinjen (29 procent av hela antalet hjälpta) medan 6,519 man erhöilo understöd (57 procent av samtliga hjälpta arbetslösa). Det ökade hjälpbehovet under hösten har sålunda i stor utsträckning måst tillgodoses medelst understöd. En sådan utveckling är vid stigande arbetslöshet för en kortare övergångsperiod ganska naturlig. Under november månad ha emellertid mycket betydande såväl statliga som kommunala beredskapsarbeten varit föremål för kommissionens behandling och dessa komma efter hand att bereda hjälp för väsentligt större antal arbetslösa på arbetslinjen. Strävandena i denna riktning bereda vissa svårigheter på grund av arbetslöshetens lokalisering till företrädesvis storstäderna och vissa andra områden. Det förtjänar sålunda nämnas att av 5,702 dagunderstöd

Tab. 3. Hjälpverksamheten för arbetslösa.

År och månad	Hela antalet hjälpta	därav hjälpta genom								
		statligt beredskapsarbete		kommunalt beredskapsarbete	reservarbete		kommunalt arbete utan statsbidrag	kontantunderstöd		utbildningshjälp
		i kommissionens regi ¹	i annan myndighets regi		arkivarbete	statskommunalt reservarbete		dagunderstöd	kommunalt understöd	
<i>Årsmedeltal.</i>										
1938	10,924	1,846	663	599	105	1,308	1,517	2,370	2,252	264
1939	10,980	1,394	1,392	805	116	840	1,750	2,885	1,546	252
<i>Månadssiffror.</i>										
<i>1939.</i>										
September	5,996	1,130	1,622	814	116	544	844	—	783	143
Oktober	6,903	1,171	1,571	766	123	454	964	842	834	178
November	8,488	1,241	1,301	787	122	492	1,192	1,811	1,366	176
December	9,221	1,011	1,045	627	124	443	1,277	2,930	1,688	76
<i>1940.</i>										
Januari	10,135	1,182	971	636	132	411	1,335	3,273	2,085	110
Februari	10,556	1,070	766	580	127	298	1,404	3,423	2,582	306
Mars	10,210	863	647	435	130	213	1,386	3,493	2,814	229
April	7,176	597	638	402	131	138	1,041	2,676	1,397	156
Maj	5,407	405	926	546	127	196	724	1,279	921	283
Juni	5,276	358	1,011	518	128	214	589	993	1,057	408
Juli	5,858	524	1,084	318	119	197	661	1,009	1,379	567
Augusti	7,519	1,133	1,051	318	119	195	669	1,532	1,867	635
September	9,019	1,458	1,059	255	122	181	814	2,694	1,807	629
Oktober	11,343	1,655	995	233	125	226	1,021	5,702	817	569

med statsbidrag under oktober månad 4,888 utgingo i Stockholm, Göteborg och Malmö och därav enbart i Göteborg icke mindre än 3,251. Denna senare siffra har därefter ökat till över 4,000 dagunderstöd.

III. Den sannolika utvecklingen på arbetsmarknaden.

Det behöver icke särskilt understrykas, att varje försök att bedöma den sannolika arbetsmarknadsutvecklingen i fortsättningen måste vara behäftat med mycket stor osäkerhet. Sätillvida äro dock möjligheterna i sådant hänseende nu större än under vanliga omständigheter, som betydande delar av produktionen äro föremål för central planering utifrån synpunkter, som bestämmas av försvarets, folkförsörjningens och råvaruhushållningens krav. Även där sådan planering icke direkt föreligger kunna produktionsbetingelserna i stor och avgörande grad vara bestämda av statliga åtgärder eller förhållanden, som sammanhänga med dylika; byggnadsverksamhetens beroende

¹ Årsmedeltalen för 1938 och 1939 samt månadstalen för tiden september 1939—juni 1940 avse statligt reservarbete.

av kreditvillkoren och därmed indirekt av penning- och försvarspolitiken ger i nuvarande läge ett exempel härpå.

Det framgår av den föregående redogörelsen för sysselsättningens utveckling, att sysselsättningsminskningen under det förflutna året till betydande del har varit lokaliserad till sådana produktionsgrenar, som normalt äro starkt säsongpräglade. Detta gäller i första hand byggnadsindustrien och dess materialindustrier men även i stor utsträckning träindustrien. Dessa industrier uppvisade under föregående höst och vinter en förstärkt säsongnedgång, vars krisartade karaktär därefter, under våren och sommaren innevarande år, framträdde däruti, att den sedvanliga säsonguppgången till stor del uteblev. Detta förhållande ger i och för sig anledning att räkna med en svagare sysselsättningsminskning än vanligt under den nu påbörjade och under de närmast följande månaderna fortsättande period, då vintersäsongens avmattning i sysselsättningen sedvanligen brukar ske — en viss säsongmässig stabilisering på den reducerade nivå, till vilken sysselsättningen inom de mest säsongbetonade industrierna redan bragts ned. Ur arbetslöshetssynpunkt måste det givetvis vara av väsentlig betydelse, att en stor del av den kommande vinterns »säsongarbetslösa» ej haft en föregående arbetssäsong.

Såsom förut belysts har under det gångna året byggnadsverksamheten för ordinära ändamål successivt avvecklats; till betydande del har den sysselsättning, som förekommit för byggnadsarbeten under detta år, berott på arbeten för försvarsändamål. Ingenting tyder på någon nära förestående uppblomstring av bostadsbyggandet. Antalet beviljade byggnadsföretag, som ger uttryck för byggnadsföretagarnas planer, tyder på en nästan fullständig stagnation i den enskilda företagsverksamheten på detta område. I följande tablå redovisas antalet beviljade byggnadsföretag (eldstäder) i rikets städer med mer än 30,000 invånare under de tre första kvartalen 1939 och 1940.

Antal beviljade eldstäder.

	a	b	b i % av a.
	1939.	1940.	
1:sta kvartalet	24,005	4,500	19
2:dra »	14,263	1,776	12
3:dje »	12,173	1,556	13

Även för de i byggnadsstatistiken inbegripna byggnadsföretagen för andra än bostadsändamål visar byggnadsverksamheten en betydande sammankrympning.

Beviljade lokaler i kvm. för andra än bostadsändamål i vissa städer.

	a	b
	1939.	1940.
1:sta kvartalet	143,526	92,474
2:dra »	291,531	44,973
3:dje »	168,092	56,504
Summa	603,149	193,951
	b i procent av a 32 %	

Det synes uppenbart, att utsikterna för förbättrad sysselsättning inom byggnadsfacken till följd av spontant uppsving inom den enskilda byggnadsverksamheten äro mycket små. Snarare peka de anförda uppgifterna mot än ytterligare sammandragning.

Inom industrikommissionen ha utförts vissa beräkningar av sysselsättningen inom industrien, grundad på uppskattningar av produktionens utveckling fram till våren 1941, varvid förutsättningen har varit att den industriella utvecklingen icke påverkas av några vid undersökningens utförande icke beslutade statliga åtgöranden. Syftet har därvid varit att utröna omfattningen av det disponibla kapacitetsutrymmet inom olika industrier. Undersökningens huvudresultat kan sägas ge vid handen sannolikheten — under nämnda givetvis icke verklighetstroga förutsättning — av att den industriella sysselsättningen under senaste delen av innevarande år skulle långsamt sjunka för att därefter och fram till våren 1941 gå tillbaka i starkare takt.

Inom vissa industrier, särskilt sådana som bearbeta importerade råvaror torde en sådan tillbakagång vara ofrånkomlig, om ingen väsentlig förändring i avspärrningsläget inträffar. Det synes som om inom den närmaste framtiden ersättningsproduktionen inom textilindustrien, läderindustrien och den kemiskt-tekniska industrien icke kan tillnärmelsevis fylla ut det utrymme, som uppstår genom råvaruknappheten. Inom den viktigaste industrigruppen, metallindustrien, torde å andra sidan produktionsuppgifter, som nu äro under planering, komma att upptaga och mer än motsvara det kapacitetsutrymme, som kan komma att friställas genom färdigställandet av nu pågående produktion.

Vad slutligen gäller exportindustrien, äro givetvis utsikterna beträffande sysselsättningen inom den väsentligen beroende av handelspolitiska avgöranden och andra omständigheter av politisk art. Även frågan om arbetskraftsbehovet inom skogsbruket under kommande år är — icke minst med tanke på vår bränsleförsörjning — i så hög grad beroende av planer, som för närvarande äro under utarbetande, att ett omdöme knappast kan fällas innan dessa äro färdiga.

Arbetsmarknadsutvecklingen inom den närmaste framtiden rymmer sålunda många osäkerhetsmoment. Läget har emellertid ansetts vara sådant, att vittgående undersökningar igångsatts rörande tillvaratagande av ledig arbetskraft och ledig industriell kapacitet.

IV. Sysselsättningsprogrammet.

Industrikommissionen.

Det osäkra läget på arbetsmarknaden och framförallt de genom handelsavspärrningen orsakade försörjningssvårigheterna ha föranlett en rad utredningar i syfte att skapa sysselsättningsmöjligheter för den ledigblivna arbetskraften inom sådan produktion, som med hänsyn till försörjningsläget är särskilt angelägen. Inom industrikommissionen började redan tidigt utarbetas

planer för en inhemsk ersättningsproduktion och i maj 1940 tillsattes en särskild sakkunnig för att utreda möjligheterna att genom ny produktion hålla den industriella sysselsättningen uppe. Inför risken av en större arbetslöshet har industrikommissionens arbete på detta område under hösten forcerats och samarbete har därvid även etablerats med Sveriges industriförbund. Industriförbundet har i kontakt med småindustriens och hantverkets organisationer ägnat speciell uppmärksamhet åt möjligheterna att finna sysselsättning för mindre företag, som drabbats av avspärrningen.

Produktionen av ersättningsvaror har redan berett och kommer sannolikt även i framtiden att bereda ökad sysselsättning. Särskilt på bränsleområdet har ersättningsproduktionen fått en betydande omfattning. Förutom vedavverkningen må här nämnas utvidgningen av torvindustrien, ökningen av träkolsframställningen, upprätthållandet och utvidgningen av spritproduktionen, de nya skifferoljeverken samt tillverkningen av gengasaggregat. Även på andra områden kan emellertid ersättningsproduktion beräknas få en betydande omfattning. Sålunda planeras en ökad framställning av metaller baserad på inhemska malmtillgångar samt en fortsatt utbyggnad av kemiska industriens olika grenar. Den nya produktionen är främst inriktad på att finna ersättning för råvaror, som tidigare importerats. Dess största betydelse ur sysselsättningssynpunkt torde komma att ligga däri, att produktionen i större utsträckning kan hållas uppe i industrier, som förbruka dessa råvaror.

Efter samråd med arbetsmarknadskommissionen har inom industrikommissionen och med biträde av övriga krisorgan även igångsatts utredningar beträffande såväl företag för försvarets räkning som företag vilka på något längre sikt äro ägnade att öka våra försörjningsmöjligheter. Försvarets önskemål äro sålunda mycket betydande och äro främst ägnade att ge sysselsättning inom verkstadsindustrien men även till stora belopp inom anläggnings- och husbyggnadsverksamheten. Inom bränslekommissionen har framförallt utarbetats ett mycket omfattande program för landsbygdens elektrifiering. Trafikkommissionen har utarbetat flerårsprogram för såväl dubbelspårsanläggningar som fortsatt järnvägselektrifiering. I samband därmed har även framlagts anskaffningsprogram för elektriska lok och annan rullande materiel. Inom livsmedelskommissionen pågår utredningar beträffande arbeten på jordbrukets område och här kan förväntas önskemål om förbättrade ladugårdar, gödselstäder, lagerlokaler och dylikt. De framlagda planerna äro alltjämt föremål för detaljgranskning med hänsyn till materialtillgången, den lediga industriella kapaciteten m. m.

Det sysselsättningsprogram, som sålunda är under utarbetande, erfordrar emellertid på avgörande punkter tidskrävande förberedelser. Det kan endast så småningom få full effekt och är dessutom till sin beskaffenhet sådant, att det icke överallt kan smidigt anpassas till det rådande arbetslöshetsläget. Med beaktande härav och främst med tanke på den kommande vintern och våren har därför inom arbetsmarknadskommissionen verkställt inventering av sådana arbetsföretag, som kunna ingå i ett mera mångskiftande sysselsättningsprogram. Självfallet har det därvid endast varit fråga om nyttiga och angelägna arbeten.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beredskapsplan.

Av inventeringens resultat kunna först redovisas de beredskapsplaner, som föreligga på *väg- och vattenbyggnadsområdet*.

Hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreligga sålunda beredskapsplaner för bland annat väg- och brobyggnader, för stensättningsarbeten, för hamn- och farledsarbeten samt för flygfältsanläggningar. Dessa planer omfatta arbeten som enligt uppgifter från vederbörande verk sluta å följande kostnader:

Vägbyggnader 168,000,000 kronor, därav för budgetåret 1940/41 beräknas kunna utföras för 82,000,000 kronor, motsvarande i statsbidrag 70,000,000 kronor.

Brobyggnader 14,000,000 kronor, varav under budgetåret 1940/41 beräknas kunna utföras för 11,000,000 kronor, motsvarande statsbidrag 9,000,000 kronor.

Stensättningsarbeten för 8,000,000 kronor, som förutsätts helt komma att täckas av statsbidrag.

Fiske-, motorbåtshamnar samt farleder för 11,200,000 kronor, motsvarande i statsbidrag 10,700,000 kronor.

Handelshamnar för 9,900,000 kronor, motsvarande i statsbidrag 6,400,000 kronor.

För att möjliggöra ett snabbt igångsättande av företagen i beredskapsplanen har Kungl. Maj:t ställt särskilda medel till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande. Därigenom har ett relativt stort antal företag kunnat förberedas.

Vid den planläggning, som för närvarande bedrivs inom arbetsmarknads-kommissionen, har det för det ögonblickliga behovet gällt att utvälja sådana arbeten, som utom det att de skola vara förberedda uppfylla villkoren att vara med hänsyn till kommunikationsändamålet odisputabelt angelägna och att vara ur teknisk synpunkt sådana att de kunna bedrivas även vintertid.

Vid bedömandet av angelägenheten de olika företagen emellan har arbetsmarknads-kommissionen inlett samråd med länsstyrelserna och andra berörda myndigheter. För det samråd, som äger rum mellan kommissionen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, finnas vissa riktlinjer uppdragna, vilka äro angivna i en av cheferna för kommunikationsdepartementet och socialdepartementet godkänd promemoria av den 11 oktober 1940.

Slutgiltiga resultat rörande de undersökningar, som sålunda påbörjats, föreligga ännu icke för riket i dess helhet. För *vägbyggnader* har undersökning hittills slutförts beträffande 14 län. De vägföretag, som ansetts i första hand böra komma till utförande, äro inom dessa län till antalet 61 och motsvara en beräknad kostnad av cirka 45 miljoner kronor. En uppskattning för resterande län ger en antaglig kostnad av cirka 15 miljoner kronor. För riket i dess helhet skulle alltså kunna beräknas en tillgång av vägarbeten lämpliga som beredskapsarbeten vintertid, motsvarande en kostnad av 60 miljoner kronor. Förutom dessa företag, som äro ur vägsynpunkt mest angelägna, finnes en stor reserv av vägarbeten, lämpade att igångsättas sommartid, och sådana som

icke ansetts vara särskilt angelägna. Beträffande *hamnbyggnader* har ännu endast en preliminär gradering kunnat ske.

Statliga byggnader.

Med tanke på behovet av sysselsättningsmöjligheter vid en snabbt inträdande arbetslöshetskris har tidigare av riksdagen uppförts ett betydande antal *statliga byggnader* på beredskapsstat. En liknande ställning har genom den av det statsfinansiella läget betingade nedskärningen i statsutgifter (proposition 79/1939) beretts åtskilliga företag, som redan uppförts på rikstat. Även på detta område finnes sålunda en reserv av arbeten, som relativt snabbt torde kunna mobiliseras. Enligt till arbetsmarknadskommissionen lämnade uppgifter finnas inom byggnadsstyrelsen statliga byggnader till ett belopp av 97.3 miljoner, vilka äro föremål för byggnadsstyrelsens handläggning. Byggnader för 25.2 miljoner kronor äro så förberedda att entreprenadhandlingar föreligga. Beträffande byggnader för ytterligare 8.8 miljoner kronor kunna entreprenadhandlingar färdigställas inom den närmaste framtiden, medan för återstoden av byggnadsprojekten endast huvudritningar, skisser eller dylika mera preliminära handlingar föreligga.

Kommunala företag.

En effektiv kamp emot arbetslösheten måste alltid och under alla förhållanden till stor del bygga på kommunala initiativ och åtgärder. Kommunala arbetsföretag måste därför intaga ett betydande rum i sysselsättningsprogrammet, och det har varit arbetsmarknadskommissionen särskilt angeläget, att medelst en *kommunal inventering* skaffa överblick över de möjligheter till sysselsättning, som kommunerna kunna erbjuda.

I syfte att skapa en ständigt aktuell överblick över de sysselsättningsmöjligheter som kunna tillgripas vid en arbetslöshetskris har redan tidigare inom socialdepartementet upprättats ett register över beredskapsarbeten. Registret grundar sig på inventeringar utförda åren 1936 och 1938 hos såväl kommunala som statliga myndigheter. Genom återkommande inventeringar avsågs att hålla detta register ständigt levande, så att utförda arbeten efter hand skulle avföras och nya företag anmälas. På samma gång skulle hos myndigheterna inskräpas nödvändigheten av att så planera och förbereda framtida arbeten, att en beredskapsreserv städse stod till förfogande. Inom arbetsmarknadskommissionen, som nu övertagit detta register, har under hösten företagits en ny inventering av uppgifterna genom hänvändelser till kommunerna.

Den nya inventeringen har emellertid i två avseenden bestämt begränsats. Sålunda ha uppgifter endast begärts på sådana arbetsföretag, som kunna sättas igång före den 1 juli 1941. Avsikten härmed har varit att utesluta alla sådana företag, som endast grunda sig på mer eller mindre lösa hugskott. Däremot ha kommunerna haft frihet att angiva arbetsobjekt av praktiskt taget varje slag och även sådana, som icke skulle erfordra anslag av arbetslöshetsmedel för att komma till utförande. Genom den restriktiva hållning, som staten sedan krigsutbrottet intagit, har nämligen otvivelaktigt i kommunerna

upplagts ett förråd av arbeten, som nu skulle komma till utförande om statsbidrag kunde erhållas på ordinarie bidragsformer (exempelvis folkskolebyggnader) eller om tillstånd till upplåning lämnades i normal utsträckning.

Därjämte har det antal kommuner, som anmodats lämna uppgifter, starkt begränsats. Principen för urvalet har varit, att alla sådana orter så vitt möjligt medtagits, där industrien enligt senast tillgängliga uppgifter sysselsätter minst 200 arbetare. Därjämte ha alla de kommuner medtagits, som ännu sommaren 1935 (vid tidpunkten för den första klientelundersökningen¹) rapporterade någon mera betydande arbetslöshet. I undersökningen ingår efter detta urval 102 städer och 364 landskommuner. Ett 50-tal kommuner ha meddelat, att de icke ha några arbetsobjekt av åsyftat slag tillgängliga. Från 95 städer och 257 landskommuner föreligger, då detta skrives, sådana uppgifter att de kunnat sammanställas till en första översikt, vilken återges här.

Uppgivna kostnader för redovisade företag.

Företagens art	Städer kr.	Landskommuner kr.	Summa kr.
Husbyggnader	174,516,670	48,066,759	222,583,429
Vatten- och avloppsledningar	53,802,124	56,642,421	110,444,545
Vägar och gator (inkl. spårvägar)	87,297,463	11,770,790	99,068,253
Hamnar och vattenarbeten	43,215,455	5,095,332	48,310,787
Flygfält	27,756,895	289,000	28,045,895
Idrottsplatser och friluftsbad	7,990,300	1,861,056	9,851,356
Planterings- och jordschaktningsarbeten	6,310,881	5,098,572	11,409,453
Diverse företag	3,682,700	1,351,195	5,033,895
Summa	404,572,488	130,175,125	534,747,613

I tabellerna 4 och 5 återgivas kostnaderna för de uppgivna arbetena fördelade på städer och landskommuner inom de olika länen. Beträffande de olika grupperna av företag torde endast gruppen husbyggnader erfordra närmare beskrivning. I tabell 6 har denna grupp redovisats med uppdelning på företag av olika art.

Bostadsförbättringar på landsbygden.

Erfarenheterna från förra arbetslöshetskrisen ha visat, att ett tillräckligt smidigt sysselsättningsprogram till väsentlig del måste byggas på ett mycket stort antal mindre arbeten, spridda över hela landet. De företag, som ur denna synpunkt kunna anses särskilt lämpade, äro dels bostadsförbättringarna på landsbygden, dels skogsvårdsåtgärder. Enligt uppgifter, som inhämtats genom egnahemsstyrelsen, föreligger ett behov av bostadsförbättringar på landsbygden, vars totala kostnader kan uppskattas till cirka 121.6 miljoner kronor. Av detta belopp avse 112.5 miljoner kronor egentlig bostadsförbättring och 9.0 miljoner kronor lantarbetarbostäder. Erforderligt statsstöd för detta byggnadsprogram skulle enligt nu tillämpade grunder kunna beräknas till 85.0 miljoner kronor, nämligen till förbättringsbidrag, förbättringslån och

¹ Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935 (S. O. U. 1936: 21), utförd av arbetslöshetskommissionen och avseende hos arbetslöshetskommittéerna nämnda dag hjälpsökande arbetslösa.

Tab. 4. Städer. Uppgivna kostnader i kronor för nedan angivna arbeten.

Städer Län	Antal städer	Hus- byggnader	Vatten- och avlopps- ledningar	Vägar och gator (inklusive spårvägar)	Hamnar och vatten- arbeten	Flygfält	Idrotts- platser och friluftsbad	Planterings- och jord- schaktnings- arbeten	Diverse företag	Summa kronor
Stockholms stad	1	42,395,500	15,360,000	19,929,000	10,286,000	15,080,000	3,409,000	3,643,500	40,000	110,143,000
Göteborgs stad	1	44,124,257	13,185,000	5,612,250	10,200,000	—	272,250	—	—	73,393,757
Malmö stad	1	13,623,603	1,720,000	3,113,000	900,000	—	1,275,000	—	872,000	21,503,603
Stockholms län	5	3,260,000	1,732,000	4,051,500	630,000	265,000	300,000	—	—	10,238,500
Uppsala »	2	6,956,600	2,066,600	1,715,800	636,700	—	11,000	217,700	18,000	11,622,400
Södermanlands »	4	200,000	1,583,400	3,008,200	172,825	—	182,000	32,200	—	5,178,685
Östergötlands »	6	8,726,600	4,962,400	9,601,000	2,839,000	10,000	820,000	252,000	—	27,211,000
Jönköpings »	8	5,711,500	1,068,000	3,355,155	287,600	250,000	587,600	—	—	11,259,855
Kronobergs »	2	2,346,660	433,000	663,500	—	1,000,000	—	—	—	4,443,160
Kalmar »	5	4,372,700	182,000	1,884,700	5,787,700	3,698,000	123,000	1,161,000	75,000	17,284,100
Gotlands »	1	1,815,000	160,000	979,058	—	420,895	—	31,000	—	3,405,953
Blekinge »	3	50,000	147,000	1,770,900	5,626,100	—	—	279,350	—	7,873,350
Kristianstads »	4	2,415,000	425,700	995,700	—	176,000	—	—	—	4,012,400
Malmöhus »	7	10,988,800	1,799,300	5,280,100	720,000	—	85,500	16,000	134,700	19,024,400
Hallands »	5	1,323,000	1,149,100	1,283,200	1,017,770	—	40,000	83,500	400,000	5,296,570
Göteborgs o. Bohus »	5	2,407,770	1,361,400	4,045,200	1,770,000	—	—	40,000	48,000	9,672,370
Älvsborgs »	6	8,231,180	2,355,400	5,065,800	336,000	1,600,000	—	215,000	200,000	18,003,380
Skaraborgs »	7	2,860,000	1,143,600	1,987,560	313,000	—	42,300	—	—	6,346,460
Värmlands »	4	3,520,000	701,600	735,000	575,000	437,000	470,000	150,000	160,000	6,748,600
Örebro »	3	1,559,500	754,255	4,033,900	—	—	15,300	62,000	1,630,000	8,054,955
Västmanlands »	1	150,000	311,000	1,085,500	—	—	—	—	—	1,546,500
Kopparbergs »	4	1,836,000	527,410	789,390	8,000	2,200,000	50,000	99,631	—	5,510,431
Gävleborgs »	1	393,000	—	—	—	—	—	—	—	393,000
Västernorrlands »	3	1,730,000	200,500	763,850	304,000	2,000,000	—	—	—	4,998,350
Jämtlands »	1	—	248,900	158,000	190,700	—	—	—	—	597,600
Västerbottens »	2	1,885,000	82,150	563,800	15,000	620,000	307,350	25,000	84,000	3,582,300
Norrbottnens »	3	1,635,000	142,409	4,826,400	600,000	—	—	3,000	21,000	7,227,809
Summa	95	174,516,670	53,802,124	87,297,463	43,215,455	27,756,895	7,990,300	6,310,881	3,682,700	404,572,488

Tab. 5. Landskommuner. Uppgivna kostnader i kronor för nedan angivna arbeten.

L ä n	Antal kommuner	Husbyggnader	Vatten- och avloppsledningar	Vägar och gator	Hamnar och vattenarbeten	Flygfält	Idrottsplatser och friluftsbad	Planterings- och jord- schaktnings- arbeten	Diverse företag	Summa kronor
Stockholms	14	6,767,000	9,308,126	937,500	213,000	—	140,000	52,500	—	17,418,126
Uppsala	8	84,500	1,982,600	294,100	25,000	—	19,000	53,000	—	2,458,200
Södermanlands	4	533,500	211,700	135,000	—	—	63,200	13,400	—	956,800
Östergötlands	8	1,350,000	126,500	137,500	3,000	—	30,000	35,000	—	1,682,000
Jönköpings	11	1,058,000	151,324	180,502	70,000	—	17,000	35,000	5,000	1,516,826
Kronobergs	7	185,000	963,080	155,700	—	78,000	20,000	4,000	—	1,405,780
Kalmar	11	1,818,400	295,075	243,950	37,000	—	29,500	203,000	15,400	2,642,325
Gotlands	1	395,000	200,000	69,000	400,000	—	9,000	—	—	1,073,000
Blekinge	10	1,057,936	1,849,852	1,596,097	94,000	—	3,000	—	22,655	4,623,540
Kristianstads	10	542,750	330,700	262,321	48,000	—	77,750	72,895	—	1,334,416
Malmöhus	13	504,000	1,605,900	279,076	—	—	60,000	22,570	—	2,471,546
Hallands	5	380,400	63,000	129,100	120,000	—	—	2,000	—	694,500
Göteborgs o. Bohus	18	1,385,223	2,906,328	766,152	837,850	207,000	57,172	147,666	—	6,307,391
Älvsborgs	13	1,447,750	817,914	92,073	12,000	—	91,100	55,532	—	2,516,369
Skaraborgs	4	45,000	519,200	10,000	—	—	27,660	15,000	—	616,860
Värmlands	16	5,205,080	3,171,700	92,915	2,192,682	—	105,000	122,170	10,000	10,899,547
Örebro	10	2,952,685	2,555,600	424,350	100,000	—	38,800	412,500	102,400	6,586,335
Västmanlands	10	1,816,800	253,300	387,965	95,400	—	54,900	77,788	—	2,686,153
Kopparbergs	18	3,633,290	1,422,425	831,246	15,400	—	74,000	347,203	4,500	6,328,064
Gävleborgs	12	2,752,750	2,295,250	576,000	116,000	—	228,900	277,073	15,500	6,261,473
Västernorrlands	26	5,566,470	14,986,357	2,404,710	70,000	—	392,500	332,740	93,140	23,845,917
Jämtlands	6	338,933	108,000	56,717	—	—	—	37,000	—	540,650
Västerbottens	9	1,420,800	4,564,830	103,540	75,000	4,000	37,674	3,000	42,000	6,250,844
Norrbottnens	13	6,825,492	5,953,660	1,605,276	571,000	—	284,900	2,777,535	1,040,600	19,058,463
Summa	257	48,066,759	56,642,421	11,770,790	5,095,332	289,000	1,861,056	5,098,572	1,351,195	130,175,125

Tab. 6. Uppgivna kostnader i kronor för husbyggnadsföretag.

Företag	Stockholm	Göteborg	Malmö	Övriga städer	Landskommuner	Summa kr.
Bostadsbyggande med kommunalt stöd (småstugor o. dyl.)	2,675,000	7,571,000	—	305,000	60,000	10,611,000
Bostadsförbättringar	—	—	—	130,000	83,783	213,783
Bostäder för barnrika familjer i hyreshus	2,090,000	1,586,000	—	995,000	134,000	4,805,000
Bostäder för barnrika familjer i egna hem	—	275,000	—	943,700	595,878	1,814,578
Pensionärshem	4,100,000	1,686,000	353,000	4,130,000	1,580,325	11,849,325
Medborgarhus, rådhus, kommunalhus o. dyl.	400,000	1,200,000	700,000	10,543,700	8,579,000	21,422,700
Andra offentliga lokaler (konserthus, bibliotek, stadshotell m. m.)	—	1,624,700	4,700,000	3,149,660	750,000	10,224,360
Kontorslokaler, magasins- o. förrådslokaler, arrestlokaler m. m.	870,000	4,053,000	1,631,000	5,043,000	484,000	12,081,000
Byggnader för socialvården	9,091,000	1,496,000	1,672,670	4,020,800	1,147,437	17,427,907
Sjukhusbyggnader och vårdhem m. m.	9,046,500	10,181,557	1,202,793	3,801,100	859,300	25,091,250
Skolbyggnader	10,223,000	9,901,000	2,512,140	27,930,850	27,698,205	78,265,195
Idrottshallar och simbadanläggningar	3,900,000	4,000,000	—	5,909,500	2,675,000	16,484,500
Bastu- och mindre badhusanläggningar	—	—	—	310,000	240,800	550,800
Brandstationer	—	—	—	1,660,000	589,900	2,249,900
Kyrkliga byggnader; kapell, församlingshus, prästgårdar m. m.	—	550,000	852,000	5,501,000	2,589,131	9,492,131
Summa	42,395,500	44,124,257	13,623,603	74,373,310	48,066,759	222,583,429

nybyggnadslån 78.1 miljoner och till lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag 6.9 miljoner kronor. Det erforderliga statsstödet fördelar sig med 41.3 miljoner kronor på bidrag och 43.7 miljoner kronor på lån. Av det totala ovan nämnda beloppet på 121.5 miljoner kronor representerar 33.9 miljoner kronor byggnadsföretag, varom ansökningar redan föreligga hos egnehemsnämnderna.

Skogsvårdsåtgärder m. m.

Beträffande skogsvårdsåtgärder ha uppgifter om redan planlagda företag inhämtats från domänverket och skogsvårdsstyrelsernas förbund. Av domänverket redovisas dylika företag till ett belopp av 33.2 miljoner kronor representerande cirka 4 miljoner dagsverken och av skogsvårdsstyrelsernas förbund till ett belopp av 4.2 miljoner kronor representerande cirka $\frac{1}{2}$ miljon dagsverken. De föreslagna arbetsobjekten utgöras av såväl skogsvägar och skogsdikningar som skogsrojning och skogsodling. Självfallet täcka de här redovisade redan planlagda företagen icke på något sätt de möjligheter till sysselsättning, som faktiskt finnas inom skogarna. Det torde emellertid förhålla sig så, att en fortsatt planläggning av dylika företag ofta är relativt lätt att snabbt verkställa, om starkare behov därav skulle uppträda.

Planer för anskaffande av småarbeten av liknande typ äro dessutom under

utarbetande även på andra håll. Inom luftskyddsinspektionen försiggår sålunda utredning rörande behovet av mindre branddammar och beträffande behovet av cykelstigar för brandskyddet i skogarna. Vissa utredningar angående byggande av mindre bastuanläggningar och tvättstugor i kommunerna pågå slutligen inom pensionsstyrelsen.

Bostadsproduktion.

Vid bedömande av frågan om möjligheterna att få igång en bostadsproduktion måste hänsyn tagas såväl till läget på bostadsmarknaden som till byggnadskostnaderna.

Det är först klart, att sådan bostadsproduktion, som utgöres av om- och ersättningsbyggnad, särskilt på landsbygden, kan utföras oberoende av det aktuella läget på bostadsmarknaden. Däremot har uppenbarligen byggnadskostnadsfrågan ett väsentligt intresse även i sammanhang med dylik byggnadsverksamhet. Erfarenheten ger vid handen att bostadsförbättring på landsbygden bildar en mycket stor reserv av arbetsmöjligheter, som lätt kan aktualiseras, förutsatt att en tillfredsställande lösning av byggnadskostnadsfrågan kan åvägbringas.

I fråga om bostadsmarknadsläget i stadssamhällena ha farhågor uttalats för att en tendens till bostadsöverskott skulle lägga hinder i vägen för ny bostadsproduktion. Denna uppfattning har dock icke styrkts av företagna utredningar på området. I vissa städer förekommer visserligen en ganska riklig bostadsreserv, men för stadssamhällena som helhet synes detta icke vara fallet. Enligt uppgifter från allmänna bostadsräkningen år 1939, utgjorde bostadsreserven vid ingången av senast förflutna hyresår 2 procent, vilket kan betecknas som en normal reserv. Enligt uppgifter till socialstyrelsen från byggnadsnämnderna i samtliga städer har under det gångna året en visserligen icke stark men dock märkbar förskjutning mot ökad bostadsknapphet beträffande smålägenheter gjort sig gällande. I vissa orter med snabb industriell expansion har under detta år en svårartad bostadsbrist gjort sig gällande. I syfte att nå noggrann kännedom om de aktuella förhållandena på bostadsmarknaden har Kungl. Maj:t givit socialstyrelsen i uppdrag att företaga en inventering av lediga lägenheter; denna är för närvarande under utförande.

Vid bedömande av läget på bostadsmarknaden måste hänsyn tagas till det förhållandet, som framgått vid föregående redogörelse, att först successivt under innevarande år bostadsproduktionens sammankrympning lett till minskning av utbudet av nya lägenheter. Som helhet är tillskottet till lägenhetsbeståndet under detta år ingalunda obetydligt. Först under följande år reduceras nytillskottet till en ringa bråkdel av vad som tidigare år varit normalt.

En nödvändig förutsättning för att ny bostadsproduktion av ur arbetsmarknadssynpunkt någorlunda verkningsfull omfattning skulle kunna upp- tagas är att byggnadskostnaderna kunna hållas tillbaka. Kungl. Maj:t har också uppdragit åt en särskild kommitté, 1940 års byggnadskostnadssakkunniga, att utreda möjligheterna härtill. Enligt vad kommissionen har sig

bekant, torde de sakkunnigas uppdrag vara slutfört inom en nära framtid. De förskjutningar i ränteläget och byggnadskostnaden, som under det gångna året inträffat, lära enligt av de sakkunniga under hand lämnade uppgifter förutsätta en höjning av hyresnivån med 30 à 35 procent, för att bostadsbyggande skall bli räntabelt. Det synes uppenbart att en sådan höjning icke är förenlig med en acceptabel lösning av bostadsbyggandets problem.

V. Arbetsmarknadskommissionens förslag.

Statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader.

I det föregående har getts en översikt över såväl statliga som kommunala arbeten av den art, att de snabbt kunna sättas in för bekämpande av en omfattande arbetslöshet. Sysselsättningsprogrammets förverkligande förutsätter såväl statliga som kommunala insatser. Detsamma gäller över huvud taget hela arbetslöshetspolitiken. I svensk arbetslöshetspolitik har det sålunda alltid i första hand åvilat kommunerna att svara för arbetslöshetshjälpen. Statens insats har jämte statliga arbeten i huvudsak bestått i ekonomiskt bidrag på bestämda villkor till kommunernas arbetslöshetsåtgärder. De erfarenheter, som under de gångna åren och främst under arbetslöshetskrisen 1931—1934 vunnits, synas emellertid nu böra föranleda en omprövning av denna samverkan främst beträffande grunderna för statsbidrag till de kommunala arbetslöshetsåtgärderna.

Det statsbidragssystem, som hittills tillämpats, har enligt alltjämt gällande författning som norm tagit sikte på en halvering inom vissa bestämda gränser av såväl understöds- som arbetskostnader mellan kommun och stat, dock med möjlighet till såväl lägre som högre statsbidrag. Författningens schematiska bestämmelser utarbetades emellertid inom statens arbetslöshetskommission efter underhandsöverenskommelse med vederbörande departementschef till ett detaljerat system av i stort sett följande utseende.

Statsbidragsprocenten uträknas för varje kommun med utgångspunkt från tvenne objektiva faktorer. Dessa båda faktorer utgöras av den genomsnittliga arbetslöshetsprocenten (antalet arbetslösa i medeltal under visst antal månader i procent av invånareantalet) samt den genomsnittliga kommunala utdebiteringen (allmän kommunalskatt + landstingsskatt + vägskatt) under visst antal år. För varje kombination av värden på dessa faktorer kan man i en matematisk funktion utläsa ett motsvarande värde på bidragsprocenten. Exempelvis är denna 50 procent vid en arbetslöshet av 4 procent och ett skattetryck av 10 kronor samt 90 procent vid en arbetslöshet av 8 procent och ett skattetryck av 20 kronor. Aktualiteten av denna formels utslag blir självfallet beroende av hur ofta bidragsprocenten revideras och på de tidsperioder, från vilka i formeln ingående arbetslöshetsprocent och skattemedeltal hämtas. Under konjunkturen med starkt stigande arbetslöshet och skatter erfordras ofta återkommande revisioner, grundade på medeltal från korta tidsperioder.

På grund härav fastställdes under den föregående krisens höjdpunkt bidragsprocenterna halvårsvis, varvid formelns faktorer grundades på arbetslösheten under en tremånadsperiod och senast kända skattesatser. Till understödsverksamhet utgick minst 50 procent och till arbetslöner vid statskommunalt reservarbete minst 30 procent i statsbidrag. Allteftersom krisen mildrades utsträcktes underlaget för medeltalsberäkningarna, och från och med januari 1936 — alltså under huvudsakligen stigande konjunkturer — har arbetslöshetsprocenten uträknats på medeltalet av de senaste 12 månadernas arbetslöshetstal och den kommunala utdebiteringen på tre års skattesatser. Härigenom ha för kommunerna vunnits den fördelen, att även något tillbaka i tiden liggande, sämre arbetslöshets- och skatteförhållanden fått inverka på uträkningen av bidragsprocenten. Under de egentliga högkonjunkturåren utgjorde minimum för bidrag till understöd 10 procent men till statskommunala arbetslöner alltfört 30 procent. I kommuner med hastigt uppstående, betydande arbetslöshet, t. ex. i vissa skogskommuner hösten 1938, medgav kommissionen med frångående av formelutslaget väsentligt högre procentsatser, som regel 50 procent till dagunderstöd.

De fastställda bidragsprocenterna tillämpas med antydda undantag på dagunderstöd och på arbetslöner vid statskommunala reservarbeten. På materialkostnaderna vid dylika arbeten utgår hälften av bidragsprocenten för löner ökad med 5. Systemet är dessutom försett med vissa begränsningar. Sålunda tillkommer det kommissionen att bestämma det antal kontantunderstöd på vilka statsbidrag får utgå. Bidrag på arbetslöner utgår enligt kungörelsen ej på de utbetalda lönebeloppen; endast på den del därav, som svarar mot de fastställda reservarbetslönerna per dag. Vissa materialkostnader äro helt undantagna från bidrag.

Det ligger i öppen dag, att det här i sina huvuddrag skildrade systemet lider av en viss svaghet redan i utgångspunkten. Vid bestämmandet av statsbidragsprocenten för framtiden utgår man från faktorer, som tillhöra det förflutna. Skall principen strängt följas blir resultatet tydligen det, att bidraget blir ringa vid krisens början och höjdpunkt men större under krisens avveckling. Någon mera påtaglig vägledning kan systemet näppeligen ge i en situation, då en flerårig högkonjunktur hotar att övergå i en arbetslöshetskris.

Av allvarigare praktisk innebörd är emellertid den ringa förmåga till verklig begränsning av de kommunala arbetslöshetsutgifterna, som systemet i vissa fall visat sig ha. Det tar sålunda ej hänsyn till de faktiska arbetslöshetskostnaderna. I varje fall har detta kunnat ske endast genom en ständig omprövning av arbetslöshetsprocenten och även då endast tillnärmelsevis. Därjämte har erfarenheten visat, att de nyss antydda begränsningarna i systemets tillämpning emellanåt haft ogynnsamma verkningar för kommunerna. Kommissionens rätt att fastställa det antal dagunderstöd på vilket statsbidrag får utgå tillämpas i överensstämmelse med hjälpkungörelsens anda med viss restriktivitet, varför kommunerna under vissa förhållanden nödgats bedriva en kompletterande kontantunderstödsverksamhet på egen bekostnad. Ävenså har arbetslinjen på grund av begränsningarna i statsbidragsprocentens tillämpning i en del fall blivit dyrbar för kommunerna.

I känslan av att den använda metoden för statsbidragets fastställande icke sällan gav mindre tillfredsställande resultat, upptog arbetslöshetskommissionen på ett tidigt stadium frågan om revision av grunderna för statsbidragets beräkning. Sedan Kungl. Maj:t åt 1937 års arbetslöshetssakkunniga uppdragit att verkställa en översyn av vissa med arbetslöshetshjälpen sammanhörande spörsmål, avbröts dock arbetet inom kommissionen.

Inom 1937 års arbetslöshetssakkunniga gjordes synnerligen omfattande undersökningar i avsikt att konstatera de praktiska verkningarna av arbetslösheten och det här skildrade statsbidragssystemet på kommunernas ekonomi. Undersökningarna bygga på uppgifter om kommunernas arbetslöshetskostnader under tiden 1930—1936, vilka inhämtats direkt från kommunerna. I detta sammanhang skall endast återgivas den bild av systemets verkningar, som erhålles, då de kommunala arbetslöshetskostnaderna sätts i relation till det kommunala skatteunderlaget. I nedanstående översikt ha kommunerna sålunda fördelats efter de kommunala arbetslöshetskostnaderna per skattekrona. Med kommunala arbetslöshetskostnader förstås i detta sammanhang kostnaderna för samtliga arbetslöshetsåtgärder inom kommunen efter frånräkning av erhållna statsbidrag.

I tabellen redovisas endast de kommuner, som deltagit i den av arbetslöshetssakkunniga anordnade undersökningen. Vid läsningen av tabellen bör man ha i minnet, att i första kolumnen — kommuner med en arbetslöshetskostnad av 0:00—0:50 kronor — ingå åtskilliga kommuner särskilt under åren före och efter den egentliga krisen, där arbetslöshetsutgifter sannolikt helt saknas. Nämnas kan sålunda, att under krisen 1931—34 icke mindre än 781 av landets kommuner ej rapporterade arbetslöshet. Vidare bör man ha klart för sig, att mycket höga kostnader per skattekrona icke i sin helhet belastat debetsed-

Kommunernas fördelning efter arbetslöshetskostnader per skattekrona.

År.	Antal kommuner med nedanstående kostnad per skattekrona.											Summa
	0:00- 0:50	0:51- 1:00	1:01- 1:50	1:51- 2:00	2:01- 2:50	2:51- 3:00	3:01- 4:00	4:01- 5:00	5:01- 10:00	10:01- 20:00	20:01- ∞	
<i>Landskommuner.</i>												
1930 ..	2,105	45	15	4	4	—	1	—	1	—	—	2,175
1931 ..	1,939	114	51	22	22	13	7	4	3	—	—	2,175
1932 ..	1,620	250	126	68	40	25	24	15	5	1	1	2,175
1933 ..	1,286	319	173	120	81	50	78	32	32	4	—	2,175
1934 ..	1,352	314	175	91	58	57	49	21	54	3	1	2,175
1935 ..	1,646	210	103	70	32	25	41	17	28	1	—	2,175
1936 ..	1,833	152	72	35	22	18	19	8	15	1	—	2,175
<i>Städer.</i>												
1930 ..	92	12	4	2	3	—	1	—	—	—	—	114
1931 ..	64	24	14	9	2	—	—	1	—	—	—	114
1932 ..	27	36	22	11	11	4	2	1	—	—	—	114
1933 ..	13	23	31	14	15	8	7	3	—	—	—	114
1934 ..	15	33	29	13	4	4	10	5	—	1	—	114
1935 ..	40	29	18	11	7	2	2	4	1	—	—	114
1936 ..	53	35	9	11	4	—	2	—	—	—	—	114

larna för året, enär vissa kostnader finansierats medelst lån. Liksom alltid då skatteunderlaget införes i beräkningar av denna art, må man slutligen erinra sig den bristfälliga korrespondens i tid, som föreligger mellan kostnaderna och kommunens finansiella underlag. För år 1933 gäller exempelvis, att arbetslöshetskostnaderna i den relation, som här uträknats, avse under år 1933 utgivna kostnader. Skatteunderlaget utgöres emellertid av det antal skatte-kronor, som bildar underlaget för den under 1933 betalade kommunalskatten, vilken bygger på 1932 års taxeringar, vilka i sin tur avse 1931 års inkomster.

I varje fall torde tabellen ge ett starkt intryck av att åtskilliga kommuner trots erhållna statsbidrag varit hårt tyngda av arbetslöshetsutgifter. Anser man exempelvis att kronor 1:50 per skattekrona utgör övre gränsen för en rimlig belastning, skulle under år 1933 icke mindre än 397 landsbygdskommuner och 47 städer varit ekonomiskt tyngda av arbetslöshet.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas, att det under förra krisen tillämpade statsbidragssystemet icke förmådde hindra en för åtskilliga kommuner orimlig ekonomisk belastning på grund av arbetslöshetsåtgärder och att det följaktligen icke åstadkom en önskvärd, rimlig utjämning av arbetslöshetsbördan kommunerna emellan. Av det förut sagda beträffande de principiella och praktiska svagheter i det gamla systemet torde vara klart, att ett i dessa hänseenden effektivare system måste grundas på tvenne förutsättningar. Dels måste statsbidraget slutgiltigt regleras, först då man har möjlighet att överblicka arbetslöshetens och arbetslöshetskostnadernas verkliga omfattning d. v. s. vid årets slut. Dels måste statsbidraget beräknas och utgå på de totala arbetslöshetskostnaderna. Det system, som i det följande föreslås, bygger på dessa båda utgångspunkter.

Innan detaljerna i ett sådant system göras till föremål för diskussion torde emellertid den statsfinansiella sidan av saken förtjäna uppmärksamhet. Inom 1937 års arbetslöshetssakkunniga gjordes även på denna punkt vissa beräkningar och uppskattningar. Främst gjordes försök att beräkna, vad som krävdes i form av ytterligare statsbidrag för att överallt reducera kommunernas kostnadsandel till högst kronor 1:50 per skattekrona. År 1933 uppgick exempelvis de totala kostnaderna för arbetslöshetsåtgärder inom riket enligt de sakkunnigas beräkningar till 129 miljoner kronor. Härav uppgick statens andel till 69.5 miljoner kronor och kommunernas andel till 59.5 miljoner kronor. Till statens andel räknas då statens kostnadsandel i statskommunala åtgärder samt kostnaderna för statliga reservarbeten. Till kommunernas andel räknas deras andel i statskommunala åtgärder samt kostnaden för rent kommunala åtgärder. Beräkningarna visa, att utöver det här nämnda statsbidraget skulle ytterligare fordras 11.8 miljoner kronor av statsmedel för att nedbringa samtliga kommuners kostnadsandel till högst kronor 1:50 per skattekrona. Fortsatta undersökningar gävo vid handen, att betydande statsbidrag utgått på totala arbetslöshetskostnader, som legat under en nivå av kronor 1:50 (exempelvis i Stockholms stad). En överflyttning av dessa statsbidrag till mera behövande kommuner skulle i själva verket reducera behovet av ytterligare statsbidrag till omkring 6 miljoner kronor. En rättvisare fördelning av statsbidragen kommunerna emellan och en

ökning av den totala statsbidragssumman med cirka 10 procent skulle alltså under år 1933 kunnat åstadkomma en önskvärd utjämning. Det bör emellertid understrykas, att en så radikal överflyttning av statsbidrag, som här åsyftas i praktiken knappast är genomförbar.

De här antydda praktiska verkningarna av det hittills tillämpade statsbidragssystemet ha föranlett arbetsmarknadskommissionen att utarbeta förslag till ett nytt system.

Huvudtanken i detta nya system är konkret uttryckt den, att samtliga arbetslöshetskostnader inom en kommun summeras vid årets slut och att statsbidraget utgår på denna totalsumma i syfte att möjliggöra en verkligt effektiv begränsning av kommunens kostnadsandel. Motivet för en effektiv begränsning är, utom de rättvisesynpunkter som alltid kunna anläggas, att ett någorlunda rimligt kommunalt skattetryck är en oundgänglig förutsättning för en uppblomstring av det enskilda näringslivet. Ett sådant system förutsätter, att man har säkra hållpunkter för vad som skall räknas såsom arbetslöshetskostnader inom kommunen. Förfaringssättet torde få bli det, att arbetslöshetsåtgärder, vilkas kostnader kommunen önskar räkna in i totalsumman i förväg måste godkännas av arbetsmarknadskommissionen. Därvid torde det för sådana åtgärder, som kunna regleras i fixa bestämmelser — dagunderstöd och hyreshjälp — endast erfordras att kommissionen i förväg lämnar tillstånd och anger verksamhetens omfattning. Andra åtgärder av mera speciell karaktär såsom kursverksamhet, reshjälp, individuella hjälpåtgärder och dylikt torde kräva en mera detaljerad ansökan med plan och kostnadsberäkning för verksamheten.

Systemet förutsätter dessutom bestämda och för alla kommunerna lika grunder för statsbidragets utmätande. Huvudtanken är därvid, att såsom översta gräns för kommunernas kostnad skall sättas en kostnad, beräknad per skattekrona, av kronor 1:50. Självfallet kan emellertid bidragssystemet icke vara så beskaffat, att bidrag endast utgår på kostnader över 1:50 och icke på kostnader under 1:50. Det måste rimligtvis vara så konstruerat, att bidrag utgår även vid ringare kostnad än 1:50, ehuru med lägre procent. Problemet är sålunda att konstruera en statsbidragsskala med stigande statsbidrag, procentuellt beräknat, vid stigande totala arbetslöshetskostnader och dessutom så beskaffad, att kommunens kostnad icke får överstiga kronor 1:50 per skattekrona. Vid höga arbetslöshetskostnader finnes genom denna översta begränsning en fast hållpunkt för utmätande av statsbidraget, vid lägre kostnader får skalan konstrueras godtyckligt.

Kommissionen föreslår sålunda att lägsta statsbidrag bestämmes till 20 procent och att denna procent utgår på totala arbetslöshetskostnader upp till 1 krona per skattekrona. På den del av totala kostnaderna, som ligger över 1 krona men utgör högst 2 kronor, räknat per skattekrona, utgår 50 procent statsbidrag och på den del som ligger över 2 kronor men högst kronor 2:50 per skattekrona, 60 procent. På kostnader av mera än kronor 2:50 slutligen utgår så stort bidrag, att kommunens kostnad alltid reduceras till högst kronor 1:50 per skattekrona. De här föreslagna beräkningsgrunderna

innebära ett totalt statsbidrag av 20 procent vid en arbetslöshetskostnad av 1 krona per skattekrona; 30 procent vid en kostnad av kronor 1:50; 35 procent vid en kostnad av 2 kronor samt slutligen 40 procent vid en kostnad uppgående till kronor 2:50 per skattekrona.

Då här förordas ett så relativt betydande statsbidrag som 20 procent även vid obetydliga totala arbetslöshetskostnader sammanhänger detta därmed, att en önskvärd kontroll över kommunernas arbetslöshetspolitik enligt nu gällande författningar endast synes kunna åläggas kommun i samband med statsbidrag. Kommissionen vill emellertid i detta sammanhang framhålla det önskvärda i att även rent kommunala arbetslöshetsåtgärder reglerades i författning. Därigenom skulle möjligheten för en statlig kontroll erbjuda sig utan att statsbidrag behövde utgå vid mycket obetydliga arbetslöshetskostnader.

Formerna för den kommunala arbetslinjens inordnande i det här skisserade systemet torde behöva upptagas till särskild diskussion. Enklast och ur vissa synpunkter mest rationellt vore, om kostnaderna för arbetslinjen i sin helhet finge inräknas i den årliga arbetslöshetskostnad, varpå enligt det föregående statsbidrag utgår. Därigenom skulle i vart fall vinnas det syftet att göra arbetslinjen fördelaktig för kommunerna. Å andra sidan kan man inte bortse från det faktum, att de utförda arbetena tillföra kommunen ett bestående värde, som kommunen rimligtvis själv bör svara för. I många fall utgöres nämligen de arbeten, som måste tillgripas för sysselsättning av arbetslösa, av sådana nyttiga och nödvändiga företag som i en ganska nära framtid ändå skulle kommit till utförande på kommunens egen bekostnad. Under normala förhållanden skulle alltså kommunen själv fått finansiera företaget, som regel genom upptagande av lån. Den omständigheten att företaget kommer till utförande några år tidigare och under en arbetslöshetskris kan knappast i och för sig motivera, att staten åtager sig någon mera avsevärd del av kostnaden. Däremot förefaller det rimligt och ändamålsenligt, att de årliga kostnaderna för lån, som av kommunerna upptagas för finansiering av arbetslöshetsarbeten, räknas såsom arbetslöshetskostnader i vanlig ordning. Ränta och amortering på lån, som upptagits för finansiering av arbeten vilka godkänts av arbetsmarknadskommissionen, böra sålunda få inräknas i den totala arbetslöshetskostnad på vilken statsbidrag utgår. Därvid bör dock med hänsyn till statsbidragsskalans konstruktion förutsättas, att arbetsmarknadskommissionen vid förbättrade konjunkturer och minskad arbetslöshet kan helt indraga statsbidraget på dessa lånekostnader. I den mån kommun föredrager att finansiera sin andel av kostnaderna för ett arbete medelst uttaxerade medel, fördelade på ett eller flera år, i stället för medelst lån uppkommer frågan huruvida denna kostnad skall få inräknas i den totala årliga arbetslöshetskostnaden och därmed bli statsbidragsberättigad. Vid sådant förhållande torde emellertid kommissionen få avgöra huru stor del av dessa kostnader som få inräknas i syfte att därmed beräkna ett statsbidrag motsvarande den förmån som statsbidraget på ränta och amortering vid en lånefinansiering skulle inneburet för kommunen.

Med den komplettering av det finansiella systemet, som här föreslagits,

vinnes, att de totala arbetslöshetskostnaderna inklusive kostnaderna för arbetslinjen, så länge arbetslöshetskrisen pågår, icke komma att på något orimligt sätt belasta kommunernas finanser. Med hänsyn till denna för kommunerna gällande garanti skulle sålunda den kommunala arbetslinjen kunna finansieras på vanligt sätt. Det finns emellertid skäl som tala för en utvidgning av statsbidragsmöjligheterna att även omfatta engångsbidrag till kommunala arbeten. I ett relativt litet antal fattiga och arbetslöshetsstyngda kommuner förhåller det sig nämligen otvivelaktigt så, att man måste tillgripa arbetsobjekt, vilka kommunen även under normala tider skulle ha svårt att finansiera. Om arbetena uteslutande finansierades genom kommunal uppläning skulle därför kommunen åtaga sig en finansiell börda, som visserligen under arbetslöshetskrisen skulle skäligen begränsas, men som i framtiden kunde bli betungande. I dylika fall måste, om arbetslinjen över huvud taget skall kunna tillämpas, utgå även ett engångsbidrag i syfte att begränsa den ekonomiska börda för kommunen som skjutes på framtiden.

Några bestämda regler för angivande av engångsbidragets storlek för dylika kommuner torde näppeligen kunna angivas. Avgörandet får träffas i varje särskilt fall med hänsyn till företagets kostnad och bidraget sättas så, att kommunens framtida kostnad för ränta och amortering står i rimligt förhållande till kommunens skatteunderlag och finansiella ställning. Självfallet bör hänsyn även tagas till företagets art och statsbidraget minskas i den mån företaget är för kommunen direkt inkomstbringande.

För samtliga kommuner bör dessutom ett engångsbidrag av statsmedel anses skäligt, i den mån företagets utförande under arbetslöshetskrisen vållar kommunen ökade kostnader. För närvarande spelar i detta hänseende de ökade byggnadskostnaderna en betydande roll, varför resultatet av 1940 års byggnadskostnadssakkunnigas arbete i detta hänseende kan få stor betydelse. Även i fråga om annan kommunal verksamhet kan kostnadsökningen vara av vikt för kommunerna. Självfallet kan dock staten icke åtaga sig att medelst bidrag för all framtid reducera kostnaderna för ett kommunalt företag till något som kunde kallas för en normal nivå, icke minst med hänsyn till svårigheten att bestämma vad som kan anses vara normala kostnader. Såsom översta gräns för ett statligt engångsbidrag till kommunala arbeten med syfte enbart att i nu aktuellt läge reducera kostnaderna till närmare överensstämmelse med kostnadsnivån före kriget, torde kunna sättas ett bidrag av 20 procent på de totala kostnaderna; som regel väsentligt lägre.

Beträffande statsbidragen på den kommunala arbetslinjen torde ytterligare några omständigheter förtjäna särskilt framhållas. Huvudparten av arbetslinjen kommer sålunda att utgöras av kommunala beredskapsarbeten, och statskommunala reservarbeten torde erfordras endast i ringa omfattning för sysselsättning av äldre eller annars mindre konkurrenskraftig arbetskraft. Ur statsbidragssynpunkt synes emellertid dessa båda former av arbeten kunna behandlas lika.

För vissa arbeten, som kunna komma ifråga för sysselsättande av arbetslösa i stor omfattning, utgå redan under normala förhållanden författnings-

mässigt bestämda statsbidrag. Detta gäller exempelvis för byggande av allmänna vägar, i första hand huvudvägar, ävensom av vissa enskilda vägar. Avgörande för huruvida dylika företag skola komma till utförande med arbetslöshetsmedel bör vara företagets angelägenhet och nytthet i jämförelse med andra företag. I den mån ett sådant avgörande träffats och företaget sålunda ansetts angeläget, torde statsbidraget få utgå efter normalt tillämpade grunder för dylika företag. Dock bör det förhållandet beaktas, att lägre bidrag kan vara motiverat ur den synpunkten, att vederbörande kommun får möjlighet att utföra arbetet under arbetslöshetsperioden, tack vare att arbetslöshetsmedel ställas till förfogande. Kommunen får sålunda tillfälle att ersätta kontantunderstöd med arbetstillfällen, vilket bör kunna motivera en större ekonomisk insats än under normala förhållanden från kommunens sida.

Samma problem kan uppställas beträffande de statliga beredskapsarbeten till vilka arbetslösa hänvisas. I den mån en kommun erhåller dylika sysselsättningsmöjligheter för sina arbetslösa avlastas kommunen en motsvarande försörjningsbörda. Det synes därför rimligt, att kommunen ålägges betala ersättning till staten för sådana hänvisningar, och denna ersättning bör kunna beräknas efter det belopp, som kommunen i annat fall behövt utgiva i kontantunderstöd till det antal hjälpsökande, som beredes sysselsättningen ifråga. Genom denna metod erbjudes kommunerna att för samma kostnad som kontantunderstödet ge de arbetslösa en sysselsättning och därmed bättre bärgning. En förutsättning är självfallet, att dessa kostnader för hänvisade arbetslösa få inräknas i den totala arbetslöshetskostnad på vilken statsbidrag utgår. I annat fall skulle det vara omöjligt att generellt tillämpa metoden.

Slutligen bör i samband med statsbidragen erinras om arbetsmarknads-kommissionens rätt att förknippa varje form av statsbidrag till arbeten med sådana villkor beträffande intagning av arbetskraft, att anmälda arbetslösa i första hand beredas sysselsättning.

Såsom illustration till det nu föreslagna systemets verkningar anföres tvenne exempel för kommuner av absolut motsatt typ, den ena, A, en stadskommun, den andra, B, en arbetslöshetsstyngd kommun.

A. Storstad.

Skatteunderlag cirka 14,000,000 skattekröner.

Antalet hjälpbehövande arbetslösa antages vara cirka 5,000.

Av dessa erhålla 3,000 kontantunderstöd med i genomsnitt 4 kronor per dag (lågt räknat), medan 2,000 i medeltal sysselsättas på en kommunal arbetslinje, där varje dagsverk beräknas kosta 40 kronor.

Den årliga kostnaden på understödslinjen	3,600,000 kronor
» » » » arbetslinjen	24,000,000 »

Enligt det föregående bör för kommunen A beräknas ett *engångsbidrag* till arbetslinjen av högst 20 procent, säg i genomsnitt för alla arbetsobjekt 15 procent. Kommunens kostnad för arbetslinjen blir då 20,400,000 kronor.

Årlig amortering ($\frac{1}{25}$) på detta belopp	816,000 kronor
Ränta första året efter 4 procent	816,000 »

Kommunens årliga arbetslöshetskostnad under första året blir följaktligen
3,600,000 +
816,000
816,000
Summa 5,232,000 kronor

Totalkostnaden i förhållande till skatteunderlaget blir 0:37 kronor per skattekrone, vilket ger ett statsbidrag av 20 procent.

Kommunen skulle sålunda erhålla dels ett engångsbidrag till arbetslinjen av 3,600,000 kronor dels ett statsbidrag till de årliga arbetslöshetskostnaderna av 1,046,400 kronor. Ytterligare bör antecknas att den amorteringsutgift, som staden ådrager sig för framtiden uppgår till 5.8 öre per skattekrone och år.

B. Arbetslöshetstyngd kommun.

Skatteunderlag cirka 20,000 skattekronor.

Antalet hjälpbehövande arbetslösa antages vara cirka 400.

Av dessa erhålla 300 kontantunderstöd med i genomsnitt 3 kronor per dag, medan 100 i medeltal sysselsättas på en kommunal arbetslinje, där varje dagsverk beräknas kosta 30 kronor.

Den årliga kostnaden på understödslinjen	270,000 kronor
» » » » arbetslinjen	900,000 »

Denna kommun bör rimligtvis kunna räkna med ett *engångsbidrag* till arbetslinjen på 90 procent. Kommunens kostnad för arbetslinjen blir då 90,000 kronor.

Årlig amortering ($\frac{1}{25}$) på detta belopp	3,600 kronor
Ränta första året efter 4 procent	3,600 »

Kommunens årliga arbetslöshetskostnad under första året blir följaktligen
270,000 +
3,600
3,600
Summa 277,200 kronor

Totalkostnaden i förhållande till skatteunderlaget blir 13:86 kronor, varför kommunens kostnadsandel reduceras till kronor 1:50 per skattekrone eller till 30,000 kronor. Kommunen erhåller sålunda dels ett engångsbidrag till arbetslinjen av 810,000 kronor dels ett statsbidrag till de årliga arbetslöshetskostnaderna av 247,200 kronor. Den amorteringsutgift, som kommunen trots 90 procent engångsbidrag ådrager sig för framtiden uppgår till 18 öre per skattekrone och år.

Till de båda exemplen bör anmärkas, att i det antal arbetslösa, som här redovisats på understödslinjen, även inräknas de, som erhållit hänvisning till statliga beredskapsarbeten. Ur kommunens synpunkt äro nämligen i det här föreslagna statsbidragssystemet dessa båda hjälpformer likställda.

Tyngdpunkten i det nya statsbidragssystemet ligger givetvis däri, att en

översta gräns sättes för de kommunala arbetslöshetskostnaderna. Därmed införas även den risken för ett mindre antal kommuner, att kommunen kan förlora ett mera påtagligt intresse av att själv begränsa arbetslöshetskostnaderna. Den risken är emellertid en ofrånkomlig följd av det syfte, som ligger bakom det föreslagna systemet. Självfallet måste varje kommun till vilken statsbidrag utgår ställas under viss kontroll. Beträffande de kommuner, där den kommunala andelen i kostnaderna är relativt ringa bör tydligen ett särskilt effektivt kontrollsystem tillämpas. Denna kontroll bör dels försiggå i form av en granskning av arbetslöshetsräkenskaperna, som även går in på detaljer, där så befinnes önskvärt. Härigenom torde kommunerna kunna göras medvetna om att exempelvis någon överföring av fattigvårdsunderstöd till arbetslöshets hjälpen i syfte att erhålla statsbidrag icke kommer att tolereras. Dels synes det erforderligt, att kontrollen åtminstone i viss utsträckning utövas genom övervakning av arbetslöshetskommittéernas dagliga verksamhet. Denna övervakning kan åstadkommas exempelvis därigenom, att ombud för arbetsmarknads kommissionen inom ett visst område deltagar i arbetslöshetskommittéernas sammanträden och därvid har möjlighet säga ifrån, att en viss åtgärd eller en viss tillämpning av en åtgärd får ske på kommunens egen risk. I det sammanhanget bör även påpekas den möjligheten, att större kommunala arbeten drivas i statens regi, medan kommunens insats bestämmes till ett engångsbelopp. Den tanken bör slutligen, enligt kommissionens uppfattning, ävenledes prövas, att arbetslöshetspolitiken i kommuner, där staten nödgas svara för mycket betydande kostnader, helt dirigeras av arbetsmarknads kommissionen.

Kungl. Maj:ts synes äga befogenhet att fastställa de grunder, efter vilka statsbidrag till kommunal hjälpverksamhet för arbetslösa skall utgå. Att avgöra bidragens storlek i varje särskilt fall torde böra uppdragas åt kommissionen utan hinder av de begränsningar, som angivas i hjälpkungörelsen. Tillämpningsföreskrifter torde få utfärdas av kommissionen.

Kontant understödsverksamhet.

Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse av 30 juni 1934 (nr 434) angående statlig och statsunderstödd hjälpverksamhet vid arbetslöshet må dagunderstöd utgå med högst de belopp, som arbetsmarknads kommissionen för varje kommun medgiver, dock högst med belopp, motsvarande $\frac{2}{3}$ av den för orten fastställda reservarbetslönen. Hyreshjälp må utgå med högst de belopp, som arbetsmarknads kommissionen för varje kommun medgiver. Under hänsyn tagande till att dagunderstöd må utgå högst med $\frac{2}{3}$ av reservarbetslönen, äro understödsbeloppen i kommissionens löne- och understödsskala sedan den 1 juli 1938 avvägda så, att maximalt understöd för samtliga lönelägen uppnås vid en familj, bestående av man, hustru och 3 barn. Det av kommissionen för varje kommun medgivna högsta hyreshjälpsbeloppet står i relation till reservarbetslönen efter en progressiv skala, så att hyreshjälpen vid högre reservarbetslön är förhållandevis större än vid en lägre. Nu gällande dagunderstöds- och hyreshjälpsbelopp framgå av tabell 7. Statsbidrag till

Tab. 7. Understödsbeloppen enligt nuvarande skala och enligt kommissionens förslag.

Enligt nuvarande skala							Kommissionens förslag										
Reserv- arbets- lön	Dag understöd					Hyres- hjälp per månad högst ^t	Dag understöd							Hyreshjälp			
	Man och hustru	Ensam person över 18 år	Ensam person 16—17 år	Barn under 16 år	Man, hustru och 3 barn		Orts- grupp	Man och hustru	Ensam person över 18 år	Ensam person 16—17 år	Barn under 16 år		Man, hustru och 3 barn	Man, hustru och 6 barn	Orts- grupp	Per månad högst	
											1—3 barn	4—6 barn				Ung- karlar	Familje- försörjare
6: —	2: 40	1: 60	0: 95	0: 55	4: —	23: —	I	2: 50	1: 75	1: —	0: 60	0: 30	4: 30	5: 20	I a	—	—
6: 40	2: 55	1: 70	1: —	0: 60	4: 27	25: —									b	10: —	20: —
6: 80	2: 70	1: 75	1: 05	0: 65	4: 53	27: —									c	15: —	30: —
															d	20: —	40: —
7: 20	2: 80	1: 85	1: 10	0: 70	4: 80	29: —	II	3: —	2: —	1: 25	0: 80	0: 30	5: 40	6: 30	II a	10: —	20: —
7: 60	2: 90	1: 90	1: 15	0: 75	5: 07	31: —									b	15: —	30: —
8: —	3: —	2: —	1: 20	0: 80	5: 33	33: —									c	20: —	40: —
8: 40	3: 10	2: 10	1: 25	0: 85	5: 60	35: 50									d	25: —	50: —
8: 80	3: 20	2: 20	1: 30	0: 90	5: 87	38: —	III	3: 50	2: 50	1: 50	1: —	0: 30	6: 50	7: 40	III a	15: —	30: —
9: 20	3: 30	2: 30	1: 35	0: 95	6: 13	40: 50									b	20: —	40: —
9: 60	3: 40	2: 40	1: 40	1: —	6: 40	43: —									c	25: —	50: —
															d	35: —	70: —

dagunderstöd utgår på högst vissa i hjälpkungörelsens 41 § angivna understödsbelopp, vilka överensstämmer med dem, som för närvarande få utgivas vid en reservarbetslön av 8 kronor. Kommun med högre reservarbetslön än 8 kronor erhåller sålunda icke statsbidrag på den del av understödet, som överstiger understödssatserna vid 8 kronors reservarbetslön.

Genom den omläggning av hjälpverksamheten för arbetslösa, som på grund av beslut vid 1940 års lagtima riksdag ägt rum i överensstämmelse med i Kungl. Maj:ts proposition nr 236 uppdragna riktlinjer, har reservarbetslönen förlorat huvudparten av sin hittillsvarande betydelse som grundval för arbetslöshetshjälpen. Det har ifrågasatts, om den tidsödande och arbetskrävande procedur, som ligger i fastställandet av reservarbetslöner för ett stort antal kommuner, kunde anses motiverad, då reservarbetslönens funktion i huvudsak endast skulle vara att tjäna som grund för beräkning av kontantunderstöd.

I nyssnämnda proposition nr 236 anförde departementschefen, att ett provisorium borde genomföras, varunder olika vägar prövades för att vinna erfarenheter om verkningarna under olika krislägen i fråga om de olika hjälpformerna. Departementschefen syftade härvid på principerna för beräkning av kontantunderstöd och liknande. Han erinrade om att i proposition till årets riksdag med förslag till krigsfamiljebidragsförordning (nr 93) framlagts ett nytt system för beräkning av försörjningsbidrag. Detta borde vara av intresse för liknande åtgärder även inom arbetslöshetspolitikens ram, såsom kontantunderstöd och familjeförsörjares ortstillägg till reservarbetslöner. Det vore uppenbart, att det skulle vara av värde, om principerna för dessa olika åtgärder i likartat syfte kunde närmas till varandra. Av detta skäl fann departementschefen, att Kungl. Maj:t borde förbehålla sig rätt att under nästa budgetår försöksvis genomföra ändringar i dylikt samordnande syfte beträffande sådana av arbetslöshet betingade hjälpformer, som anpassas efter försörjningsbehov. Självfallet ämnade departementschefen för riksdagen framlägga resultaten av sådan försöksverksamhet och de förslag, vartill vunna erfarenheter kunde giva anledning.

Kommissionen får härmed framlägga förslag till sådan provisorisk nyordning av kontantunderstödsverksamheten, varom talas i angivna proposition nr 236.

Otvivelaktigt innebär en så differentierad understödsskala som den nuvarande vissa fördelar i fråga om möjligheterna att avpassa hjälpen så nära som möjligt efter på varje ort rådande förhållanden. Med hänsyn dels till det betydande arbete, som är förbundet med fastställandet av reservarbetslöner och fortlöpande revision av desamma, dels och framför allt till att de gångna årens erfarenheter klart framhävt svårigheten för att icke säga omöjligheten att i samtliga fall ernå en fullt rättvis avvägning av reservarbetslönen, kan kommissionen icke förorda ett bibehållande av den nuvarande löne- och understödsskalan. Ej heller anser sig kommissionen böra föreslå ett system med en modifierad löne- och understödsskala, grundad på ett för varje ort fastställt löneläge, vare sig detta skulle avse reservarbetslön eller annan lön.

Den i krigsfamiljebidragsförordningen tillämpade uppdelningen av landets kommuner i 3 grupper hänför sig till den indelning, som är föreskriven i lagen om folkpensionering. Denna indelning har i här förevarande hänseende bland annat den fördelen att vara fastställd enligt av Kungl. Maj:t lämnade föreskrifter.

De i krigsfamiljebidragsförordningen angivna understödssatserna kunna emellertid icke utan vidare tillämpas inom kontantunderstödsverksamheten. Av naturliga skäl finnes inom krigsfamiljebidraget icke något understödsbelopp för man och hustru. Samtliga familjemedlemmar över 16 år åtnjuta samma bidrag. Då det gäller arbetslöshetshjälp synes det icke riktigt, att en yngling på 16 eller 17 år, vars arbetsförtjänst torde avsevärt understiga den vuxne mannens, skall åtnjuta samma understöd som denne. Bidraget är vidare icke maximerat och det utgår för veckans samtliga 7 dagar. Dagunderstödet torde böra liksom hittills beräknas för 6 dagar per vecka, varjämte detsamma bör vara maximerat. Ett icke maximerat dagunderstöd skulle kunna medföra, att understöd vid arbetslöshet komme att utgivas med belopp överstigande den arbetslöses normala dagsinkomst.

Vid avvägandet av lämpliga dagunderstödsbelopp måste hänsyn tagas å ena sidan till att understödet medgiver en nödortftig försörjning under arbetslöshetstiden och å andra sidan, att detsamma icke sättes så högt, att det kan bli lika med eller till och med högre än den arbetslöses normalinkomst. Då landets kommuner uppdelas på endast 3 ortsgrupper måste skillnaderna mellan ytterlighetskommunerna i varje grupp bli betydande. Detta är framför allt fallet i grupperna 1 och 2. För att i möjligaste mån tillgodose de båda nyss nämnda villkoren föreslår kommissionen, att understödssatserna för varje ortsgrupp avvågas så, att de närmast motsvara behovet inom de kommuner i varje grupp, som ha de lägsta levnadskostnaderna. Den höjning av understödet, som vid sådant förhållande måste kunna ske för kommuner med högre levnadskostnader men tillhörande samma ortsgrupp, ernås genom ett differentierat, för den enskilda kommunen maximerat hyresbidrag. I detta syfte är varje ortsgrupp uppdelad i 4 undergrupper a—d, såsom framgår av tabell 7. I grupp 1 a, som skulle komma att omfatta jordbruks- och med dem jämförliga kommuner, skulle icke någon hyreshjälp utgå.

Enligt nu gällande understödsskala är, såsom ovan framhållits, understödet maximerat på sådant sätt, att högsta medgivna understöd uppnås redan då den familj, för vilken understöd beräknas, består av man, hustru och 3 barn. Det synes behjärtansvärt, att understödets maximum höjes något. Kommissionen föreslår därför, såsom av tabell 7 framgår, att ett reducerat bidrag skall utgå även för fjärde till och med sjätte barnet. För praktiskt bruk torde understödet kunna maximeras till det belopp som utgår för familj med 6 barn.

Hyreshjälp kan enligt nu gällande bestämmelser i särskilt ömmande fall tilldelas familjeförsörjare, som åtnjuter dagunderstöd. Ensamstående personer ha sålunda varit principiellt uteslutna från möjligheten att erhålla hyreshjälp. Då detta i de största städerna medfört påtagliga olägenheter, har kommissionen med Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande i vissa

fall medgivit att till ensamstående personer över 18 år finge utgå ett förhöjt dagunderstöd. Förhöjningen har som regel motsvarat halva skillnaden mellan understödssatserna för å ena sidan man och hustru och å andra sidan ensam person, som fyllt 18 år. På förhöjningen har statsbidrag icke utgått. Erfarenheten har givit vid handen att behov av hyreshjälp åt ungarlar mången gång framträder starkt. Kommissionen föreslår på grund härav (tabell 7) att till ensamstående person (ungkarl) må kunna utgivas hyreshjälp med belopp lika med högst hälften av vad som inom kommunen får utgivas i hyreshjälp till familjeförsörjare.

Utöver den begränsning av understödsbeloppen, som framgår ur den nu föreslagna understödsskalan, förutsätter kommissionen såsom grundprincip vid tillämpningen av skalan, att det totala understödet (dagunderstöd + hyreshjälp) icke skall uppgå till

- a) den i orten gängse lönen för icke kvalificerad arbetskraft; eller
- b) de inkomster vederbörande åtnjutit under förutvarande arbetsanställning.

Villkoret under a) innebär i sak det samma som den i hjälpkungörelsens 23 §, andra stycket givna formuleringen »den lägsta grovarbetarlön, för vilken arbete i orten kan i avsevärd omfattning beredas, med beaktande jämväl av löneförhållandena inom jord- och skogsbruk».

En jämförelse mellan den nuvarande löne- och understödsskalan och den här föreslagna kan icke göras för samtliga rikets kommuner, enär reservarbetslöner äro fastställda för ett förhållandevis mindre antal. Detta antal är emellertid tillräckligt för att giva en god bild av reservarbetslöneläget inom olika typer av kommuner och samhällen.

De nu föreslagna understödssatserna överstiga som regel de nu gällande. I några fall har på grund av de delvis mot varandra stridande förutsättningarna för skalans uppbyggande icke kunnat undvikas, att dagunderstödsbeloppen enligt denna skala blivit något lägre än de nuvarande. Så är — om hänsyn icke tages till hyreshjälpen — fallet inom vissa kommuner med en reservarbetslön av kronor 6:40, 6:80 och 8:40. Skillnaderna utgöra för man och hustru per dag respektive kr. 0:05, 0:20 och 0:10 samt för familj bestående av man, hustru och 3 barn i lönelägena 6:80 och 8:40 respektive kronor 0:23 och 0:20; vid en lön av kronor 6:40 överstiger — alltjämt bortsett från hyreshjälpen — för familj med 3 barn de nu föreslagna beloppen de hittillsvarande. För familj med mer än 3 barn äro de nu föreslagna understödssatserna över hela linjen högre än de förutvarande. Såsom av jämförelsen mellan de nuvarande understödssatserna och de här föreslagna (tabell 7) framgår, avses att hyreshjälp skall där behov föreligger kunna utgivas med icke oväsentligt högre belopp än vad nu är fallet. Med anlitan av denna utväg kunna totala understödsbeloppen (dagunderstöd + hyreshjälp) inom ramen av den föreslagna skalan avvägas så, att den arbetslöses förmåner i samtliga fall bli bättre än vad de för närvarande äro. Då vid en fortsatt tillämpning av reservarbetslönesystemet som grund för understödsbeloppen en revision av reservarbetslönerna i höjande riktning torde varit ofrånkomlig,

finner kommissionen det riktigt, att vid en omläggning av understödsskalan efter andra och mindre rörliga linjer än de förutvarande en försiktig justering uppåt av understöden äger rum. Dessa synpunkter ha jämte övriga här ovan anförda varit vägledande vid utarbetandet av det nu framlagda förslaget.

Jämlikt hjälpkungörelsens 48 § må familjeförsörjare, som hänvisats till statligt reservarbete, kunna tilldelas hyreshjälp för den månad, varunder hänvisningen ägt rum, därest han åtnjutit dylik hjälp för nästföregående månad. Då svårigheterna för en dagunderstödd arbetslös att gälda hyran för familjebostaden under första tiden efter hänvisningen torde vara praktiskt taget desamma om hänvisningen sker till reservarbete eller till beredskapsarbete, föreslås, att nämnda medgivande må omfatta även statligt beredskapsarbete.

I departementschefens ovan refererade uttalande i proposition nr 236 till årets lagtima riksdag ifrågasattes ett nytt system även för familjeförsörjares ortstillägg till reservarbetslöner. Då nu såsom reservarbeten endast bedrivs statliga arkivarbeten och statskommunala reservarbeten, synes frågan om ortstillägg vid reservarbete för närvarande sakna aktualitet. Kommissionen hemställer därför, att någon bestämmelse om ortstillägg utöver redan förefintliga icke måtte utfärdas. Skulle behov av utgivandet av ortstillägg i större omfattning eller av annan därmed jämförlig hjälpform uppkomma, kommer kommissionen att för Kungl. Maj:t framlägga de förslag i ärendet, som må vara av omständigheterna påkallade.

Statsbidrag till dagunderstödsverksamhet torde böra utgå utan den begränsning, som för närvarande finnes fastslagen i hjälpkungörelsens 41 § och varom här ovan talats. Då Kungl. Maj:t erhållit riksdagens medgivande att försöksvis genomföra ändringar i här angivet syfte, torde riksdagens medgivande ej erfordras för ett provisoriskt slopande av sagda begränsning.

Liksom hittills torde det, sedan Kungl. Maj:t godkänt principerna för verksamheten, böra ankomma på kommissionen att fastställa understödsbelopp och -skalor samt att utfärda tillämpningsföreskrifter.

Kommissionen anhåller att sedermera få till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de författningsändringar, som böra vidtagas vid ett bifall till kommissionens här ovan framlagda förslag.

VI. Åskanden.

Beträffande kostnaderna för kommissionens verksamhet under återstoden av innevarande budgetår, får kommissionen anföra följande.

Arbetsmarknadens reglering.

Av 1940 års lagtima riksdag anvisades ett reservationsanslag till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. av	kronor	18,000,000
Till detta anslag skulle överföras reservationer från vissa anslag, uppgående till i runt tal	»	17,000,000
Dessutom fanns vid budgetårsskiftet i kommissionens kassa disponibelt ett belopp av	»	1,900,000,

vilket belopp jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tagits i anspråk för kommissionens verksamhet.

Av ovan angivna 35 miljoner kronor (18 + 17) ha till *oktober månads utgång* av Kungl. Maj:t anvisats

a) för kommissionens verksamhet	kronor	7,000,000
b) för andra ändamål, huvudsakligen beredskapsarbeten		
beviljade före den 1 juli 1940	»	13,000,000.
Till Kungl. Maj:ts disposition står alltså i runt tal	»	15,000,000.

Dessutom finnas hos kommissionen den 31 oktober disponibla inemot 4 miljoner kronor.

Kommissionens främsta uppgift torde få anses vara medverkan till att arbetskraften utnyttjas rationellt i produktivt arbete. Endast i den mån så ej kan ske, böra anordningar vidtagas för särskild arbetslöshetshjälp. Dylig hjälp bör främst erhålla formen av arbete; för ungdom utbildning. Kontantunderstöd bör principiellt ifrågakomma endast, då annan hjälpform ej är tillgänglig. Arbetskraftens anpassning efter näringslivets skiftande fordringar — där sådan överhuvud är möjlig — kan emellertid ej alltid ske med önskvärd snabbhet, exempelvis om stort behov av arbetskraft med speciella yrkeskvalifikationer uppkommer inom en viss näringsgren, samtidigt som inom ett annat arbetsområde frigöres arbetskraft, vilken trots sin yrkesträning ej kan fylla luckorna. Skulle den frigjorda arbetskraften inom någon tid kunna anpassas efter de nya förhållandena, synes det vara riktigtast, att den icke bindes i huvudsakligen för hjälpändamål anordnade arbeten utan i stället övergångsvis beredes hjälp genom kontantunderstöd.

Ovissheten om den kommande utvecklingen föranleder kommissionen att icke framlägga något detaljerat program för verksamheten under återstoden av budgetåret. I anslutning till det nyss sagda komma emellertid åtgärderna för hjälp åt sådana oförvällat arbetslösa, som ej kunna omplaceras inom näringslivet, i första hand att inriktas på sysselsättning vid beredskapsarbeten. Det är kommissionens avsikt att vid urvalet av arbetsobjekt giva företräde åt sådana arbeten, som äro ägnade att främja en produktion av betydelse för folkförsörjningen. Den av kommissionen bedrivna utbildnings- och omskolningsverksamheten avses att bedrivas i vidgad omfattning. Så är även fallet med arkivarbeten för arbetslösa kontorister m. fl., under det att statskommunala reservarbeten beräknas komma till utförande i förhållandevis begränsad utsträckning.

Kommissionen har i olika sammanhang i denna framställning haft anledning framhålla svårigheten att bedöma den kommande utvecklingen å arbetsmarknaden. Samma svårighet inställer sig vid övervägandet av behovet av åtgärder för den ledigblivna arbetskraftens sysselsättande och av därmed förbundna kostnader. Kommissionen vill därför framhålla, att ett sådant läge väl kan tänkas uppkomma, att väsentligt större belopp än det i fortsättningen angivna kan behöva ställas till förfogande för arbetsmarknadsreglerande åt-

gårdar. Kommissionen bortser därvid från det medelsbehov, som kan uppkomma, om Kungl. Maj:t skulle finna, att viss gren av näringslivet eller vissa grupper av företag böra beredas direkt ekonomiskt stöd med anlåtande av arbetsmarknadsanslaget.

Medelsbehovet för tiden 1 november 1940—30 juni 1941 anser sig kommissionen, bortsett från hos kommissionen den 1 november disponibla medel, för närvarande icke kunna uppskatta lägre än 40 miljoner kronor. Då till Kungl. Maj:ts disposition för ifrågakvarande ändamål står ett belopp av 15 miljoner kronor erfordras en förstärkning av arbetsmarknadsanslaget för budgetåret 1940/1941 med 25 miljoner kronor.

Statens arbetsmarknadskommission hemställer,

att Kungl. Maj:t ville giva kommissionen bemyndigande att vidtaga de åtgärder avseende statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader och ändrade grunder för kontantunderstödsverksamhet, som här föreslagits, samt

att Kungl. Maj:t ville hos riksdagen äska till förstärkning av reservationsanslaget till *Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.* för budgetåret 1940/1941 ett belopp av ..... 25,000,000 kronor.

I detta ärendes slutliga avgörande ha deltagit förutom ordföranden Thomson, ledamöterna Strindlund, Carell, Falk, Brodén, Vahlberg, Wästberg, Malmström och ersättaren Johansson.

Mot kommissionens här ovan framlagda förslag till statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader ävensom ändrade grunder för kontantunderstödsverksamhet ha ledamöterna Carell och Brodén anført reservation. Reservationen torde såsom bilaga (*Bil. 1*) få fogas till detta protokoll.

B. Arbetsmarknadsläge och arbetslöshetshjälp från och med den 1 november 1940.

Den redogörelse för arbetsmarknadsläget m. m., som kommissionen lämnat i sin skrivelse, omfattar tiden till och med oktober 1940. Sedan numera arbetsmarknadsstatistiska uppgifter föreligga även för november och december månader har kommissionen lämnat en kompletterande redogörelse för utvecklingen under sistnämnda månader.

De förändringar i läget på arbetsmarknaden, som inträffat sedan oktober månad sammanhånga i stort sett med säsongförhållandena.

Enligt socialstyrelsens sysselsättningsstatistik uppgick indextalet för antalet sysselsatta arbetare inom industri, handel, byggnadsverksamhet m. m. med september 1939 som bas för oktober 1940 till 90,7, för november till 90,0 samt för december till 83,4. Till arbetsmarknadskommissionen rapporterade uppgifter om anställande och entledigande av arbetskraft bestyrka, att nedgången i sysselsättning huvudsakligen har varit av säsongmässig karaktär. För pappersmassfabrikerna kunde man dock konstatera en ytterligare mera märkbar försämring och för pappersbruken en viss förbättring i sysselsättningen.

Antalet ansökningar om arbete på 100 lediga platser vid de offentliga arbetsförmedlingarna, som under oktober utgjorde 187, uppgick under november till 227 och under december till 243. En jämförelse med motsvarande tal samma månader år 1939 (154, 193 och 186) utvisar, att arbetstillgången under de sista månaderna år 1940 var betydligt sämre än under motsvarande tid år 1939.

Uppgifter om antalet arbetslösa i fackförbunden föreligga till och med november månads utgång, då 12,2 procent av medlemmarna i samtliga rapporterande förbund (utom skogs- och flottningsarbetareförbundet) voro arbetslösa mot 11,0 procent vid oktobers utgång. För oktober och november månader år 1939 voro motsvarande tal 8,0 respektive 10,4 procent. Inom byggnadsfacken voro vid november månads utgång 38,6 procent av byggnadssträarbetarna, 30,8 procent av byggnadsgrovarbetarna, 49,0 procent av murarna samt 38,3 procent av målarna arbetslöshetsstämplade.

Antalet till arbetsmarknadskommissionen redovisade hjälpsökande arbetslösa, som vid oktober månads utgång utgjorde 16,122, ökade under november och december med sammanlagt 7,347 och uppgick vid årsskiftet till 23,469. Denna siffra är, om hänsyn toges till vissa under år 1940 företagna förändringar i redovisningen, nära 70 procent högre än motsvarande siffra år 1939. Av samtliga hjälpsökande voro 10,775 från storstäderna (Stockholm 3,773, Göteborg 5,363 och Malmö 1,639), 2,775 från Västernorrlands län samt 2,524 från Göteborgs och Bohus län (med undantag av Göteborgs stad). En fördelning efter yrkestillhörighet visar att 7,717 hjälpsökande tillhörde byggnadsfacken, 2,884 sågverks- och pappersindustrien, 2,212 landtransport och 1,709 stenindustrien.

Ökningen i antalet hjälpsökande under senare hälften av 1940 har föranlett en väsentlig utökning av arbetsmarknadskommissionens hjälpverksamhet. Sålunda hade vid årsskiftet inalles 16,713 arbetslösa hjälp i någon form. De flesta av dessa eller 11,799 åtnjöto kontantunderstöd, därav 10,765 understöd med statsbidrag och 1,034 enbart kommunalt understöd. I arbeten sysselsattes 4,135 arbetslösa, därav 2,612 i statliga arbeten eller i arbeten med statsbidrag och 1,523 i rent kommunala arbeten. Dessutom erhöilo 779 arbetslösa utbildningshjälp.

Då det finnes anledning förmoda, att det försämrade arbetsmarknads-läget icke är av snabbt övergående karaktär, har kommissionen ansett sig böra förbereda beredskapsarbeten i förhållandevis stor omfattning. Statliga och kommunala beredskapsarbeten hava sålunda under senare delen av år 1940 beviljats till ett sammanlagt belopp av omkring 20 miljoner kronor. Av dessa arbeten, som till väsentlig del utgöras av större vägbyggnadsarbeten, avsedda för sysselsättning av arbetslösa från Stockholm och Göteborg, är flertalet redan i gång, och återstoden påbörjas successivt under den allra närmaste tiden. Utöver dessa arbeten har kommissionen fattat principiella beslut om bifall till framställningar avseende arbeten för en beräknad kostnad av omkring 9 miljoner kronor, vilka komma att igångsättas, så snart vissa förberedelser hunnit vidtagas. Vidare har kommis-

sionen för närvarande under behandling ett antal framställningar om ytterligare arbeten.

Beträffande arbetslöshetspolitikens utformning efter den 1 januari 1941 torde böra framhållas, att Kungl. Maj:t genom beslut den 6 december 1940 bemyndigat arbetsmarknadskommissionen att tills vidare vidtaga åtgärder för genomförande försöksvis av ändringar i fråga om gällande grunder dels för statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader dels ock för kommunernas kontantunderstödsverksamhet, allt i huvudsaklig överensstämmelse med i kommissionens förenämnda skrivelse framlagda förslag; dock att sådan jämkning skulle vidtagas beträffande de vid kontantunderstödsverksamhet föreslagna understödssatserna inom de tre olika ortsgrupperna att dagunderstödsbeloppen till familj och ensamstående person enligt den nya skalan icke inom någon kommun finge bliva lägre än de dittillsvarande.

Kommissionen har därefter fastställt följande maximibelopp för dagunderstöd och hyreshjälp.

D a g u n d e r s t ö d								H y r e s h j ä l p		
Ortsgrupp	Man och hustru	Ensam person över 18 år	Ensam person 16—17 år	Barn under 16 år		Man, hustru och 3 barn	Man, hustru och 6 barn	Ortsgrupp	Per månad högst	
				1—3 barn	4—6 barn				Ungkarlar	Familjeförsörjare
I	3: —	1: 85	1: 10	0: 60	0: 30	4: 80	5: 70	a	—	—
								b	10: —	20: —
								c	15: —	30: —
								d	20: —	40: —
II	3: 25	2: 10	1: 25	0: 80	0: 30	5: 65	6: 55	a	10: —	20: —
								b	15: —	30: —
								c	20: —	40: —
								d	25: —	50: —
III	3: 50	2: 50	1: 50	1: —	0: 30	6: 50	7: 40	a	15: —	30: —
								b	20: —	40: —
								c	25: —	50: —
								d	35: —	70: —

I fråga om kommunernas hänförande till ortsgrupp skall tillämpas den enligt lagen om folkpensionering verkställda indelningen. Enligt tidigare gällande bestämmelser har hyreshjälp kunnat tilldelas endast familjeförsörjare, men dylik hjälp skall nu kunna utgå även till ensamstående person med högst hälften av vad som inom en kommun får ifrågakomma i hyreshjälp till familjeförsörjare. De i understödsskalan upptagna beloppen angiva den översta gränsen för understödets storlek. Dagunderstöd och hyreshjälp få sammanlagt icke uppgå till den i orten gängse lönen för icke kvalificerad arbetskraft och ej heller till belopp motsvarande de inkomster vederbörande åtnjutit under förutvarande arbetsanställning. Dagunderstödet får liksom förut icke utgå för mer än sex dagar per vecka. Enligt den tidigare gällande understödsskalan var dagunderstödet maximerat på sådant sätt, att högsta medgivna understöd uppnåddes redan för familj med 3 barn. Detta maximum har nu höjts därigenom, att visst ytterligare dagunderstöd skall kunna utgå även för fjärde t. o. m. sjätte barnet.

C. Sysselsättningspolitikens samordning.

I skrivelse av den 19 december 1940 angående arbetsmarknadskommissionens medelsbehov för budgetåret 1941/42 har kommissionen upptagit vissa för sysselsättningspolitiken betydelsefulla, principiella frågor till diskussion. Kommissionen erinrar sålunda om att dess behov av medel för arbetsmarknadens reglering är i hög grad beroende av de åtgärder, som komma att vidtagas för uppehållande av näringslivet i stort, av arbeten i försvarets och folkförsörjningens tjänst, främst nybyggnad och underhåll av bostäder, fabriker, kraftverk, transportleder av olika slag, av odlings- och skogsvårdsåtgärder m. m. och fortsätter därefter:

Ett intimt samarbete mellan direkt och indirekt arbetsmarknadsreglerande åtgärder får emellertid anses vara en oefftergivlig förutsättning för ett gott resultat. Syftet att åstadkomma en möjligast allsidig överblick över vidtagna och behövliga åtgärder av angivet slag skulle kunna nås, om följande synpunkter kunne beaktande.

Det statliga programmet för sysselsättning av arbetslösa kan sägas bestå av tvenne delar. Den ena utgöres av de åtgärder, som finansieras ur anslaget för arbetsmarknadens reglering. Den andra utgöres av åtgärder, planerade inom andra centrala verk och finansierade genom anslag på respektive huvudtitlar. Enligt vad kommissionen tror sig veta, torde för närvarande övervägas att med hänsyn till arbetslöshetsläget upptaga betydande anslag av denna art på tilläggsstat för innevarande budgetår.

Närmast med hänsyn till detta senare förhållande synes det nödvändigt, att arbetsmarknadskommissionen, när dylika företag för arbetslöshetens bekämpande igångsättas, får tillfälle att utöva inflytande på uttagningen av arbetskraft och på den takt i vilken arbetena skola bedrivas. Ett sådant inflytande — självfallet begränsat av tekniska och ekonomiska hänsyn — erfordras icke enbart för en rimlig fördelning av arbetstillfällena bland de arbetslösa utan även för att hindra en uppenbart orimlig anställning av arbetskraft, som bättre behövs på annat håll, exempelvis inom jord- och skogsbruk. Det är sålunda angeläget, att *alla* beslut om arbeten av den art, som här åsyftas — d. v. s. arbeten anordnade i arbetsmarknadsreglerande syfte med anlitande av annat anslag än arbetsmarknadsanslaget — kompletteras med det villkoret, att arbetskraften skall uttagas efter anvisning av statens arbetsmarknadskommission.

Ett sådant system har för övrigt redan i viss mån tillämpats beträffande försvarsarbeten och skolbyggnader.

Nyssnämnda föreskrifter, som enligt kommissionens mening måste göras till allmän regel, om kommissionen skall ha någon möjlighet att ingripa reglerande på arbetsmarknaden, avser verkställigheten av beslutade företag. Därjämte bör emellertid kommissionen på ett tidigare stadium delgivas de planer på företag av skilda slag, som äro under utarbetande inom andra centrala verk och som antingen avse arbetslöshetens bekämpande eller komma att sysselsätta betydande arbetsstyrkor. Kommissionens planläggningsverksamhet syftar bland annat till att på varje ort, där arbetslöshet kan väntas, skaffa en överblick över olika möjligheter till förnuftig sysselsättning på orten eller inom den närmaste trakten. En sådan översikt är ofullständig, såvida icke kommissionen har kännedom om de planer på statliga eller statsunderstödda företag, som utarbetas inom andra verk. Även

planeringsarbetet måste självfallet inriktas på de mest angelägna företagen. Kontakten mellan arbetsmarknadskommissionen och ifrågavarande verk bör i första hand innebära, att till kommissionen anmälas förestående igångsättande av alla sådana statliga eller statsunderstödda företag, till vilka medel äro beviljade eller begärda på tilläggsstat.

Det kan därjämte ifrågasättas, om icke någon form av samråd mellan kommissionen och de berörda verken borde ordnas redan på ett förberedande stadium, så att kommissionen bereddes tillfälle att framföra arbetsmarknads-synpunkterna på ett företags angelägenhet innan detsamma ginge till utförande. Ett sådant system behöfde icke innebära ett omständligt remissförfarande, vilket skulle bli betungande för vissa verk, som ha att handlägga en betydande mängd mindre ärenden. Det skulle i sådana fall vara tillräckligt, om listor på aktuella företag, avsedda att beviljas statsbidrag eller lån, översändes till arbetsmarknadskommissionen för granskning några dagar innan ärendena ginge till beslut i verket.

De anslag å respektive huvudtitlar, varom kommissionen i sin nyss refererade skrivelse talat, äro av betydande omfattning. Till belysande av de civila arbetsanslagens storlek har jag låtit sammanställa vissa uppgifter rörande arbetsanslag för budgetåren 1940/41 och 1941/42.

Arbetsanslag.

(Samtliga huvudtitlar utom IV huvudtiteln.)

	Budgetåret	
	1940/41	1941/42
Byggnadsföretag	52,705,200	37,328,600
Anläggningsverksamhet	212,431,500	198,865,000
Beställningar hos industrin	45,934,400	31,150,200
	<u>Summa 311,071,100</u>	<u>267,343,800</u>

Härtill komma anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 till civila arbeten om tillhoppa 146,703,300 kronor.

Statliga investeringar för industriella ändamål sedan krigsutbrottet.

Ändamål	Budgetåret	
	1939/40	1940/41
Teckning av aktier i Norrbottens järnverksaktiebolag	10,000,000	—
Teckning av aktier i aktiebolaget Svensk torvförädling	5,000,000	—
Torvberedning å staten tillhöriga mossar	—	1,800,000
Anläggningskapital för nya sulfitspriftfabriker	5,000,000	5,000,000
Anläggningar vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle	5,500,000	2,200,000
Teckning av aktier i Svenska gengasaktiebolaget ..	—	500,000
Förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget ...	—	21,000,000
Teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget	—	15,000,000
Anläggningar för utnyttjande av vissa staten tillhöriga malmfyndigheter	—	2,000,000
Lån för uppförande av en anläggning för tillverkning av strängbetong	—	800,000
Hemslöjdslånefonden, avseende linberedning	—	1,800,000
	<u>Summa 25,500,000</u>	<u>50,100,000</u>

Departementschefen.

Det nuvarande läget på arbetsmarknaden karakteriseras alltså därav, att utvecklingen är mycket splittrad. Inom några områden, verkstadsindustrien och skogsbruket, råder normal, för vissa skogsområdens del till och med stark efterfrågan på arbetskraft. Inom andra delar av näringslivet råder däremot delvis allvarlig arbetslöshet. Dit höra transportväsendet, väg- och vattenbyggnadsverksamheten, sågverks-, sten-, pappersmasse-, tändsticks- och byggnadsämnesindustrierna samt, framför allt, byggnadsindustrien.

Arbetslösheten inom nyssnämnda områden varierade enligt fackföreningsstatistiken den 31 oktober 1940 mellan 17.4 procent (stenindustrien) och 46.2 procent (murarfacket). Då dessa arbetslöshetssiffror uppnåtts, innan den egentliga säsongförsämringen inträtt, kan man utgå ifrån, att vinterarbetslösheten kommer att bli ytterst kännbar och påfrestande inom de åsyftade näringsområdena. Vad särskilt byggnadsindustrien beträffar torde läget vara mera svårartat än tidigare på flera decennier.

Inom övriga delar av näringslivet kan läget på arbetsmarknaden karakteriseras såsom jämförelsevis tillfredsställande; det påkallar för närvarande knappast några särskilda åtgärder för beredande av sysselsättning från statsmakternas sida.

Vid en granskning av siffrorna rörande den officiellt anmälda arbetslösheten (antalet hjälpsökande) finner man bilden från fackföreningsstatistiken bekräftad, fast i förminskad skala. Därjämte finner man, att arbetslösheten i det väsentliga är koncentrerad till städerna, enkannerligen de större städerna. Av dessa uppvisar Göteborg av lätt begripliga orsaker en arbetslöshet av oroväckande storlek. Av landsbygden ha Bohuslän och Västernorrland en jämförelsevis betungande arbetslöshet, medan landsbygden i övrigt icke synes vara nämnvärt belastad. Vid årsskiftet 1940/41 voro 23,469 personer anmälda såsom hjälpsökande. Av dem hörde 16,485 hemma i städerna, 4,516 i Bohuslän och Västernorrland; resten 2,468 fördelades på landet i övrigt.

Det relativt tillfredsställande läget på stora delar av arbetsmarknaden beror i icke ringa mån på att den omställningsprocess, som de ändrade betingelserna för näringslivet nödvändiggjort, har fortskridit på ett tillfredsställande sätt. Staten har i olika former medverkat till denna näringslivets anpassning. Viktigast ha de olika åtgärderna på bränsleområdet varit. Jag erinrar särskilt om den statligt reglerade vedavverkningen och den statsunderstödda övergången till gengasdrift för motorfordon.

Av stor betydelse har även varit, att statens utgifter för försvarsändamål till övervägande delen gått till olika anläggningsarbeten eller representerat beställningar hos industrier som eljest skulle visat produktionsminskning och arbetslöshet till följd av förlusten av exportmarknader. Den omfattande konjunkturstabiliserande inverkan, som materielanskaffning och anläggningar för försvarsändamål sålunda utövat, har icke i någon väsentlig utsträckning

motvägts genom minskade utbetalningar för civil statlig byggnadsverksamhet av olika slag.

Då man bedömer de statliga insatser, som ha till resultat att sysselsättning vidmakthålles eller skapas, kan man sålunda icke utgå ensamt från de anslag, som äskas till arbetsmarknadens reglering. Deras storleksordning har hittills varit jämförelsevis obetydlig. Deras syfte är i främsta rummet att användas för att ge sysselsättning eller under kortare övergångstider understöd åt den arbetskraft, som icke vunnit placering inom enskild industri, jordbruk, skogsbruk, socialt bostadsbygge eller vid på statens initiativ igångsatta arbeten av annat slag. Så länge krisarbetslösheten icke utbreder sig till arbetsmarknadens samtliga huvudområden utan är begränsad till en mindre del av näringslivet, kunna arbetslöshetsanslagen hållas inom en ganska måttlig ram. Skulle arbetslösheten stiga vid en inskränkning i försvarsberedskapsåtgärderna eller i statens produktionsfrämjande verksamhet, måste självfallet arbetslöshetsanslagen i motsvarande mån ökas.

Det sammanhang, som föreligger mellan omfattningen av statsutgifterna för materiel och anläggningsarbeten samt medelsbehovet för arbetsmarknadens reglering, är emellertid endast delvis sådant, att förstnämnda utgifter kunna sägas ersätta anslag till stöd för arbetsmarknaden. Understundom har erforderlig materielanskaffning och byggnadsverksamhet nödvändiggjort beställningar inom näringsgrenar, vilka redan förut arbetat med utnyttjande av full produktionskapacitet. Tillgången på yrkesutbildad arbetskraft har i vissa fall varit så knapp, att fullgörandet särskilt av materialbeställningarna hos många företag lett till övertidsarbete i en utsträckning, som under normala förhållanden icke borde komma i fråga. I vissa fall ha statsbeställningarna medfört, att råvaror måst tagas i anspråk, vilka det varit önskvärt att kunna disponera för andra ändamål. Så kan tänkas i än högre grad bliva fallet i fortsättningen. Förbrukningen av järn för de statliga beställningarna kan exempelvis ogynnsamt påverka byggnadsindustrien. Trots de reservationer, som med hänsyn till anförda omständigheter måste göras, är det dock tydligt, att man måste taga hänsyn till alla de anslag, som direkt eller indirekt hålla uppe sysselsättningen, när det gäller att bedöma medelsbehovet för arbetsmarknadsreglerande åtgärder.

Jag övergår nu till att behandla det sysselsättningsprogram, som upplagts med hänsyn till läget på arbetsmarknaden. Programmet är sammansatt av tre olika delar. Det består av dels de företag, vilka föreslagits å tilläggsstat II till innevarande budgetårs riksstat, dels ett bostadsprogram, som kommer att i särskild proposition föreläggas riksdagen och vari de sociala bostadsanslagen ingå, och dels slutligen nu ifrågavarande anslag till arbetsmarknadsreglerande åtgärder, som till sin huvudsakliga del disponeras av arbetsmarknadskommissionen. Tilläggsstat II upptager arbeten för 128,000,000 kronor, vilka ha en arbetslöshetspolitisk motivering.

Vägledande vid programmets uppgörande ha varit strävandena att, även när det gäller de arbetsmarknadspolitiskt motiverade arbetena, disponera de

knappa tillgångar av såväl råvaror som kapital, som stå till buds, på möjligast ändamålsenliga sätt. Principen har varit, att statsmedel om möjligt icke skulle få bindas vid annat än nödvändiga arbeten, helst sådana som på relativt kort sikt öka landets försörjningsmöjligheter.

Tanken att låta ett relativt omfattande bostadsprogram ingå i sysselsättningsprogrammet innebär intet avsteg från denna uppläggning. Företagna undersökningar ha visat, att bostadsreserven på åtskilliga håll är så begränsad, att man icke kan bortse från risken för en av bostadsknapphet vållad hysesstegring. Huruvida ett bostadsprogram skall kunna realiseras torde, som arbetsmarknadscommissionen framhållit, bliva beroende av om kostnaderna kunna hållas inom rimliga gränser. Här berörda frågor komma att närmare behandlas i den kommande bostadspropositionen.

Principen att endast nyttiga eller helst nödvändiga arbeten nu skola komma i fråga, bör även prägla kommunernas sysselsättningspolitik. Det är min förhoppning, att de från och med den 1 januari 1941 tillämpade nya grunderna för statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader, skola stimulera kommunerna till att i arbetslöshetspolitiken undvika kontantunderstödsverksamhet och i stället igångsätta sådana kommunala arbetsföretag, vilka kunna betecknas såsom särskilt önskvärda ur samhällets synpunkt. I vissa fall torde statsbidrag i fortsättningen böra lämnas även till företag, som hittills endast undantagsvis understötts med arbetslöshetsmedel. Såsom exempel på sådana företag vill jag nämna landstingens och städernas sjukhusbyggen. Till en del av dessa, såsom tuberkulossjukvårdsanstalter, epidemisjukhus, förlossningsanstalter, barnsjukhus, vissa slag av vårdhem m. m., utgå för närvarande statsbidrag efter vissa i författning fastställda normer. Det förefaller mig naturligt, om vid prövning av olika arbetsobjekt inom ett län ett sjukhusbygge ter sig som det mest trängande, att även arbetslöshetsmedel få användas för att få detsamma till stånd. Så bör enligt min mening kunna ske efter prövning från fall till fall, därvid alltså bidrag samtidigt bör kunna utgå från arbetslöshetsmedel och från respektive anslag under femte huvudtiteln. Liksom man med avseende å bostadsförbättringarna på landsbygden och lantarbetarbostäderna beviljar bidrag åt enskilda personer, torde man böra öppna möjligheter för arbetsmarknadscommissionen att, där så kan finnas lämpligt för motverkande av arbetslöshet, av arbetslöshetsmedel lämna bidrag till ombyggnad eller uppförande av samlingslokaler, även om dessa ägas av eller äro avsedda för enskilda föreningar eller bolag. Statsbidrag för dylikt ändamål bör självfallet blott få utgå under den förutsättningen, att den samlingslokal, varom i varje särskilt fall är fråga, lämnas öppen för skilda meningsriktningar och intressen.

Om statens stöd skall skänkas allenast åt de nyttigaste och ur olika synpunkter mest nödvändiga arbetsföretagen, måste uppenbarligen möjligheter föreligga för statsmakterna att företaga ett urval bland de arbetsobjekt, som av olika förslagsställare betecknas som särskilt angelägna. För att möjliggöra ett sådant urval ha de omfattande inventeringarna, för vilka jag tidigare redogjort, verkställts. Resultaten av dessa inventeringar visa, att nyttiga och

nödvändiga arbetsobjekt finnas i så stor utsträckning, att det under nuvarande förhållanden med den begränsade arbetslöshet, som hittills kunnat konstateras, icke kan komma i fråga att igångsätta mer än en relativt ringa del av de i inventeringarna redovisade arbetsföretagen. Då, såsom jag i det föregående antytt, flera olika vägar komma att finnas för åstadkommande av arbetslöshetsbekämpande företag är det av största vikt, att tillfredsställande samordning mellan sysselsättningspolitikens skilda grenar kommer till stånd. Vid igångsättande av dylika företag bör fördenskull som regel samråd äga rum med arbetsmarknadscommissionen, som därvid har att tillvarata de arbetsmarknadspolitiska intressena. Likaså bör arbetsmarknadscommissionen beredas möjlighet att beträffande arbeten av denna art lämna sådana föreskrifter rörande arbetskraftens anställande, att anställningspolitiken icke kommer att strida emot de principer, som måste vara vägledande för en förnuftig reglering av arbetsmarknaden. Materialförsörjningens betydelse gör det nödvändigt att vid igångsättandet av arbeten för arbetslöshetsmedel samråd sker med statens industrikommission. Igångsättandet av större företag med tillskott av arbetslöshetsmedel bör beredas på samma sätt som företag, till vilka beredskapsanslag anvisats å tilläggsstat II.

Arbetsmarknadscommissionens huvuduppgift måste alltjämt vara att söka befordra en anpassning av arbetsmarknaden efter den pågående omställningen inom näringslivet. I sådant syfte bör en fortsatt effektivisering av arbetsförmedlingsverksamheten eftersträvas, varjämte yrkesutbildnings- och omskolningsverksamheten bör forceras.

Av det arbetslöshetsanslag, som nu äskas, torde till Kungl. Maj:ts förfogande för främjande av företagsverksamhet böra, i likhet med vad tidigare skett, ställas vissa medel. Vid beviljande av dylika bidrag bör tillses att de komma till användning ej blott i arbetsmarknadspolitiska syften utan även med hänsyn tagen till det nuvarande näringspolitiska lägets krav. För ändamålet torde böra avses ett belopp av högst 1,000,000 kronor.

Efter övervägande av de olika synpunkter, för vilka jag här redogjort, har jag ansett mig kunna beräkna medelsbehovet under innevarande budgetår till arbetsmarknadsreglerande åtgärder under arbetsmarknadscommissionens ledning till samma belopp som commissionen gjort i sin skrivelse den 25 november 1940.

Med stöd av vad jag här anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 25,000,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ossian Larsson.

Bilaga 1.

Mot kommissionens förslag till dels statsbidrag till kommunal hjälpverksamhet för arbetslösa, dels provisorisk nyordning av kontantunderstödsverksamheten har anförts följande

Reservation.

Undertecknade, vilka deltagit i det slutliga avgörandet inom statens arbetsmarknadskommission av föreliggande framställning, få anföra följande reservation.

Statsbidrag till kommunal hjälpverksamhet för arbetslösa.

Förslaget tar sikte på uppgiften att åstadkomma enhetliga grunder för utmätandet av statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader och innebär, att kommunala arbetslöshetsutgifter, som överstiga en viss gräns, i förslaget bestämd till kronor 1: 50 per skattekrona, skola helt täckas av statsbidrag.

Vi ge vår anslutning till förslaget syfte om enhetlighet i grunderna för statsbidraget. I princip anse vi det också önskvärt, att dessa grunder utformas så, att de kommunala kostnaderna för arbetslöshetshjälp kunna maximeras inom en rimlig ram. Från dessa utgångspunkter ha vi sålunda ingen erinran att göra mot den principiella uppläggningsen av förslaget men anföra avvikande mening ifråga om hur långt man bör gå, när det gäller överflyttningen på staten av de kommunala arbetslöshetskostnaderna.

En sund arbetslöshetspolitik förutsätter en restriktiv handläggning av hjälpverksamheten från såväl de kommunala myndigheternas som det centrala arbetslöshetsorganets sida. Erfarenheten visar, att det kommunala intresset för en dylik inställning slappas, i samma mån den ekonomiska bördan av verksamheten avlyftes från kommunen. Särskilt om i hjälpverksamheten ingår utförandet av arbeten till båtnad för kommunen kan denna förskjutning av det ekonomiska ansvaret skapa ett läge, i vilket kommunens intresse för en återhållsam arbetslöshetspolitik avlöses av ett motsatt intresse, att så långt det låter sig göra draga fördel av möjligheten att för kommunala ändamål utnyttja det statliga kostnadsbidraget. Uppenbarligen är ett dylikt läge för handen, då varje ytterligare kostnadsökning för den i kommunal regi bedrivna hjälpverksamheten uteslutande drabbar staten. I själva verket har detta läge inträtt redan innan denna punkt i kostnadsförskjutningen uppnåtts.

Dessa erinringar få större praktisk betydelse i samma mån arbetslinjen ges ökat utrymme inom arbetslöshetsprogrammet och i den mån de valda arbetsobjekten äro av aktuellt intresse för den kommunala verksamheten.

En avlastning på sätt förslaget anger av de kommunala arbetslöshetskostnaderna förutsätter därför en ingående kontroll från det centrala arbetslöshetsorganets sida av den kommunala arbetslöshetspolitiken. När det gäller den kontanta hjälpverksamheten — dagunderstöd och hyreshjälp — är det sålunda enligt vår mening icke tillräckligt att, som vid förslagets behandling ifrågasatts, det statliga organet skulle nöja sig med ett allmänt tillstånd för kommunerna att bedriva sådan verksamhet. I dylikt fall lär de kommunala myndigheterna icke kunna motstå frestelsen att låta arbetslöshetshjälpen komma även fattigvårdens klientel till godo. Över huvud taget är problemet om den statliga kontrollen knapphändigt behandlat i förslaget.

Det utredningsmaterial, som anföres till belysande av förslagets ekonomiska räckvidd för statens del, synes oss heller icke lämna tillräcklig grundval för ett bedömande av hur saken skulle gestalta sig under en längre period av mera utpräglad arbetslöshet än den nu rådande. Det ligger ingalunda utom möjligheternas

ram att vi nu gå en dylik period tillmötes. I saknad av ett mera belysande utredningsmaterial befara vi, att de ekonomiska konsekvenserna för statens del av att realisera förslaget komma att bli väsentligt större än av utredningen synes framgå. Särskilt svårt att förutse är vilken storleksordning arbetslinjens inverkan härvidlag kan få. Övergången från reservarbeten till beredskapsarbeten innebär att som objekt för kommunala beredskapsarbeten kommer att företrädesvis väljas arbeten av aktuellt intresse för den kommunala verksamheten. Dessa arbeten kunna icke, en gång upptagna, ifråga om fullföljandet anpassas efter en växlande arbetslöshetsituation på samma sätt som reservarbeten av lägre angelägenhetsgrad. I ekonomiskt hänseende kommer detta att medföra en väsentlig utvidgning av kostnadsramen för arbetslöshetsverksamheten. Det exempel som i utredningen anförts ifråga om en större stad tar endast sikte på ett år. Kalkylen förändras väsentligen om den utsträcker över en serie av år med mera utpräglad arbetslöshet.

När man bedömer storleken av den kostnadsandel, som enligt förslaget överflyttas från kommunerna på staten, är det också nödvändigt att beakta det engångsbidrag, som förutsättes utgå till den i kommunal regi bedrivna arbetslinjen, vilket bidrag, såsom framgår av exemplet, ligger helt utanför grundvalen för beräkningen av den procentuella kostnadsfördelningen men utgör en hundraprocentig avlastning vid sidan av denna.

Av de skäl, som ovan anförts, kunna vi icke ansluta oss till förslaget, att de kommunala arbetslöshetskostnaderna skola maximeras vid ett belopp av kronor 1: 50 per skattekrona. Innan erfarenheter vunnits om de ekonomiska konsekvenserna för statens del av beredskapslinjens tillämpning under en mera utpräglad arbetslöshetsperiod, bjuder försiktigheten enligt vår uppfattning att maximeringen sker vid ett kostnadsläge, som icke bör sättas lägre än kronor 2: — per skattekrona.

Kontantunderstödsverksamhet.

Vid bestämmandet av de kontanta understödsbelopp, som utbetalas till oförvällat arbetslösa, måste som ofrånkomlig grundregel fastslås, att dessa belopp, dagunderstöd inklusive hyreshjälp, så avvägas, att de icke överstiga de inkomstmöjligheter, som arbetstillfällena i den öppna arbetsmarknaden erbjuda. I nu gällande bestämmelser för understödsverksamheten är detta beaktat därigenom, att dagunderstödsbeloppet maximerats till $\frac{2}{3}$ av den för orten bestämda reservarbetslönen. Denna lön fastställs i sin tur så, att den icke överstiger den lägsta grovarbetarlön, för vilken arbete kan i avsevärd omfattning beredas på orten, med beaktande jämväl av löneförhållanden inom jord- och skogsbruk.

Nu aktuella reservarbetslöner variera från kronor 5: 60 till kronor 9: 60 per dag med ett intervall mellan varje löneläge av 40 öre. Denna lönesättning överspänner sålunda elva olika lönelägen och erbjuder alltså vid orternas placering i skalan lika många möjligheter till anpassning efter arbetsmarknadens från ort till ort skiftande lägsta löneläge.

Det förslag till nya bestämmelser, som vunnit majoritet inom arbetsmarknads-kommissionen, bygger på den indelning av landets orter i tre olika dyrtorsgrupper, som tillämpas vid differentieringen av dels folkpensioneringens tilläggs-pensioner, dels de familjebidrag, som utgå till i militärtjänst inkallade personer. Härigenom erbjuder förslaget i fråga om dagunderstödsbeloppen endast tre möjligheter till anpassning efter arbetsmarknadens skiftande lönelägen. Enligt vår mening är förslaget icke tillfredsställande i detta hänseende. Den svenska arbetsmarknaden kännetecknas alltjämt av en geografiskt sett mycket växlande lönesättning, som bort i detta sammanhang röna större beaktande.

Behovet av en bättre anpassning har såtillvida beaktats i förslaget, att den hyreshjälp, som vid behov utgår utöver dagunderstödet, differentierats inom

respektive tre ortsgupper. Emellertid är det enligt vår uppfattning icke lyckligt, att anpassningen i så övervägande grad lagts på hyreshjälpen. Principiellt bör den del av kontantunderstödet, som betecknas såsom hyreshjälp, avvägas med hänsyn till behovet i det konkreta fallet, med beaktande dock av principen om nödvändig maximering av det totala hjälpbeloppet. Enligt förslaget kommer denna maximering att på många orter ge utslag vid ett hyreshjälpsbelopp, som ligger väsentligt under den verkliga hyreskostnaden. Visserligen kan häremot invändas, att understödstagaren kompenseras genom ett efter ortens förhållanden högt dagunderstödsbelopp. När emellertid kontanthjälp lämnas i två skilda former, dels ett per dag beräknat dagunderstöd och dels ett per månad fastställt hyreshjälpsbelopp, synes det oss vara irrationellt att låta den kvantitativa balansen mellan dessa hjälpformer bestämmas på ett sätt, som starkt skiftar från ort till ort. Att så blir fallet visar nedanstående uträkning av dagunderstödet respektive hyreshjälpens procentuella andel i totala understödsbeloppet.

		Familjeförsörjare med hustru och 3 barn.	Familjeförsörjare med hustru och 6 barn
Inom ortsgrupp I.	Dagunderstöd	84.3—72.9 %	86.7—76.4 %
	Hyreshjälp	15.7—27.1 %	13.3—23.6 %
»	» II. Dagunderstöd	87.0—73.0 %	88.7—76.0 %
	Hyreshjälp	13.0—27.0 %	11.3—24.0 %
»	» III. Dagunderstöd	84.4—70.0 %	86.0—72.6 %
	Hyreshjälp	15.6—30.0 %	14.0—27.4 %

Då dessa variationer i relationen mellan dagunderstöd och hyreshjälp icke betingas av något för understödstagarna påtagligt förhållande i verkligheten finna vi att förslaget i sin praktiska tillämpning är ägnat att inbjuda till en kritik, som alldeles onödigt kommer att komplicera de lokala arbetslöshetsorganens handläggning av understödsverksamheten.

Underlåtenheten att i erforderlig utsträckning differentiera dagunderstödsbeloppen innebär i sina praktiska konsekvenser en höjning av kostnaderna för kontantunderstödsverksamheten. Enligt vår mening inbjuder nu rådande ekonomiska läge icke till en omläggning av bestämmelserna för verksamheten i dylik riktning.

Därest arbetsmarknadskommisionen icke bemyndigas att efter förefallande behov revidera de i en blivande förordning fastställda understödsbeloppen kommer nuvarande möjlighet till en successiv anpassning av dessa belopp efter en fortgående förändring i stort av arbetsmarknadens löner uppåt eller nedåt att slopas. Vare sig dylik revision förbehålles Kungl. Maj:t eller överlämnas åt kommissionen måste den enligt vår mening grundas på undersökningar tid efter annan av arbetsmarknadens löneutveckling, eftersom denna icke på något sätt återspeglas i de officiella dyrortsgupperingarna, vilka äro tillkomna ur helt andra synpunkter än de arbetslöshetspolitiska. I en tid så rik på förutsättningar för starka förskjutningar som den nuvarande är det icke tillrådligt att släppa den kontakt med den allmänna löneutvecklingen, som hittills varit av stort värde för den centrala handläggningen av arbetslöshetspolitiken.

Arbetsmarknadskommisionen torde även, därest nu föreliggande förslag följes, böra ha befogenhet att i enstaka fall göra undantag från den officiella dyrortsgupperingens tillämpning. Även för sådana fall gör sig ett behov av löneundersökningar gällande, vilka undersökningar kommissionen sålunda icke kan undvara.

Som skäl för omläggning av nuvarande bestämmelser har anförts, att reservarbetslönerna efter numera genomförd omläggning av de statliga reservarbetena till beredskapsarbeten endast ha betydelse för den del av arbetslinjen, som repre-

senteras av de statskommunala reservarbetena. Det har under sådana förhållanden ansetts vara alltför omständligt att fortsättningsvis fullfölja reservarbetslönebestämningen i den omfattning, som erfordras, därest dessa löner alltför jämt skola tjäna som norm för kontantunderstödsverksamheten. Vi dela icke denna uppfattning. För den händelse utvecklingen å arbetsmarknaden skulle medföra en väsentligt stegrad arbetslöshet, befara vi att kontantunderstödsverksamheten kommer att få en sådan omfattning, att frågan om grunderna för denna verksamhet förtjänar det allra största beaktande. En ökning av arbetslinjen, som i ett sådant läge bör komma i första hand, kompliceras nämligen därav att till buds stående aktuella arbetsobjekt i stor utsträckning tyngas av det kostnadsproblem, som sammanhänger med byggnadsindustriens löneläge.

Det arbete, som är förbundet med en på löneundersökningar baserad gruppering av orter, berörda av arbetslöshet, är enligt vunnen erfarenhet icke mera betungande än att det även i fortsättningen kan fullföljas. Även i det fall, att en officiell dyrortsgruppering, såsom i förslaget skett, lägges till grund för differentieringen av kontantunderstöden, blir enligt vår mening en särskild löneundersökning jämsides härmed alltför nödvändig, såvida man icke vill riskera, att principen om kontanthjälpens relation till löneinkomstläget negligeras.

Under dessa förhållanden finna vi det ur arbetslöshetspolitiska synpunkter vara nödvändigt att till grund för kontantunderstödens avvägning bibehålla en ortssvis genomförd lönebestämning efter i huvudsak de grunder, som ingå i nuvarande regler.

Majoritetens förslag skiljer sig vidare i så måtto från nu gällande regler, att det innefattar särskilt barnbidrag till och med sjätte barnet, medan regeln om dagunderstödet maximering till $\frac{2}{3}$ av reservarbetslönebeloppet icke ger utrymme för större bidrag än till och med tredje barnet. Under förutsättning att den princip för kontantunderstödet relation till löneinkomstläget beaktas, som vi inledningsvis understrukt, ha vi intet att erinra emot en ändring, som medger, att hänsyn tages till ett större barnantal än tre.

Ifråga om hyreshjälpen innebär majoritetens förslag slutligen ändring i ytterligare två hänseenden, till vilken vi icke kunna ansluta oss. Enligt nu gällande regler må hyreshjälp i särskilt ömmande fall tilldelas familjeförsörjare, som åtnjuter dagunderstöd eller, under vissa förutsättningar och för kort tid, om han är sysselsatt vid statligt reservarbete. Icke-familjeförsörjare är sålunda helt ställd utanför denna hjälpform. Förslaget innebär ändring såtillvida, att hyreshjälp må i visst fall utgå även till arbetare, som sysselsattes vid beredskapsarbete. Vidare medger förslaget hyresbidrag jämväl till icke-familjeförsörjare. Enligt vår mening föreligger icke skäl att nu göra avsteg i här berörda avseenden från vad hittills gällt. Det ekonomiska läget i landet påkallar snarare åtgärder med restriktivt syfte än uppmjukningar av gällande regler, som oundvikligen leda till ökade kostnader för det allmänna.

Stockholm den 21 november 1940.

Erik Brodén.

A. H. Carell.

Undertecknad, som deltagit i den förberedande behandlingen av föreliggande framställning, skulle, därest jag deltagit i det slutliga avgörandet, ha anslutit mig till ovanstående reservation.

G. A. Styrman.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Propositionen	1
Arbetsmarknadskommisionens framställning	2
<i>Arbetsmarknadsläget</i>	2
<i>Arbetsmarknadskommisionens verksamhet</i>	11
Arbetsförmedling och överflyttning av arbetskraft	11
Hemförlovnin g och frivillig inryckning	13
Omskolning av arbetskraft	14
Hjälperksamhet	16
<i>Den sannolika utvecklingen på arbetsmarknaden</i>	17
<i>Sysselsättningsprogrammet</i>	19
Industrikommisionen	19
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beredskapsplan	21
Statliga byggnader	22
Kommunala företag	22
Bostadsförbättringar på landsbygden	23
Skogsvårdsåtgärder m. m.	26
Bostadsproduktion	27
<i>Arbetsmarknadskommisionens förslag</i>	28
Statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader	28
Kontant understödsverksamhet	37
<i>Åskanden</i>	42
Arbetsmarknadsläge och arbetslöshetshjälp från och med den 1 november 1940	44
Sysselsättningspolitikens samordning	47
Departementschefen	49
<i>Bilaga 1. (Reservation mot arbetsmarknadskommisionens förslag)</i>	53
Innehållsförteckning	57